

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΜΑΡΤΙΟΥΣ, 1867.

ΤΟΜΟΣ ΙΖ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 407.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΕΠΑΡΧΟΣ.

Ὁ Ἐπαρχος δὲν ἦτο, ὡς τινες ἔγραψαν, τῆς Κερκίρας Ἐπίσκοπος (1), διότι ἡ τῆς νήσου ταύτης ἐκκλησία πρὸ τριῶν ἡδὴ αἰώνων εἶχε στερηθῆ ὑπὸ τοῦ βιαίου αὐτῆς κυριάρχου, τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Ἀνδρηγαυοῦ, τοῦ νομίμου ποιμενάρχου· καὶ ἐὰν τοῦ Ἐπαρχοῦ τὸ ἐπώνυμον μετεδόθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν προγόνων ἔνεκεν ἀξιώματός κοσμήσαντος αὐτοῦς, οὐχὶ διὰ τοῦτο ὑπῆρξεν αὐτῷ διακριτικὸν σημεῖον ἀξιώματός, ὡς δοξάζει Γάλλος βιβλιογράφος (2), ὅστις πειρᾶται· νὰ ἐνισχύσῃ τὴν βεβαιώσιν αὐτοῦ παραφῆρων ἐνδείξεις τινὰς σεβασμοῦ, ἀποδιδόμενας τῷ Ἀντωνίῳ ὑπὸ Ἀρσενίου Ἐπισκόπου Μονεμβασίας. Ὁ οἶκος τῶν Ἐπαρχῶν ἦτο ἐγγεγραμμένος μεταξὺ τῶν εὐγενῶν τῆς πόλεως τῷ 1490 (3)· ὅθεν οὐδὲν θαυμαστόν, ἐὰν ὁ Ἀρσένιος ἐτίμα αὐτὸν καὶ διὰ τοῦτο καὶ δι' ἕτερα δύο προτερήματα ἔτι λαμπρότερα καὶ σπουδαιότερα τῆς καταγωγῆς, τουτέστι τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς παιδείας.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Γεώργιος, ἀνὴρ ἐλλόγι-

μος καὶ ἐπίσημος, ὅστις μετὰ Ἰωάννου τοῦ Λακαρέως, Κερκυραίου καὶ τούτου, ὡς θέλομεν ἄλλοτε προφανῶς ἀποδείξῃ, καὶ συγγενοῦς τῶν Ἐπαρχῶν, συνήγαγεν ἐξ Ἑλλάδος κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰοδίδμου Κόσμου τοῦ ἐκ Μεδίκων, ἄρχοντος τῶν Φλωρεντινῶν, χρησίμους βίβλους πρὸς κόσμησιν τῆς συγκροτουμένης τότε βιβλιοθήκης τῆς Φλωρεντίας (1). Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Ἀντωνίου, ὡς ἐστὶν ἡδὴ ἀποδεδειγμένον (2), ὤρμητο ἐκ Ἀκκεδαίμονος, θυγάτηρ οὕσα Ἰωάννου τοῦ Μόσχου καὶ ἀδελφὴ Δημητρίου καὶ Γεωργίου. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι καὶ ἐκ τῶν παραδειγμάτων τοῦ προπάτορος, τοῦ πατρὸς καὶ τῶν θείων ἢ φυσικῆ αὐτοῦ φιλομάθεια ἔτι μᾶλλον παρωρμήθη εἰς τὰς καλὰς μελέτας, ἐξ ὧν ἐκτίσατο μεγίστην φήμην. Ἀλλ' ἴσως δὲν ἤθελε τύχη αὐτῆς, εἰμὴ περιέπιπτον αὐτῆς τε καὶ ἡ πατρὶς αὐτοῦ εἰς βαρυτάτην συμφορὰν.

Ἐπειδὴ ἐν ἔτει 1568 ἤγε τὸ ἑβδομον καὶ ἑβδομνηκοστὸν ἔτος, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ ἐπιστέλλων πρὸς τὸν βιβλιοφύλακα τοῦ Δουκῆ τῆς Φλωρεντίας Βάκκιον Παλδίνον, ἔπετικε ὅτι ὁ Ἐπαρχος ἐγεννήθη τῷ 1491, ἢ τὸ πολὺ δύο ἔτη ὕστερον, ὡς ἐξάγεται ἐξ

(1) Ἐφημερίς τῆς Δευτέρας τοῦ 1844.
 (2) Man. hist. placé à la tête du catalogue des livres import. de la bibl. pratique σ. 10.
 (3) Libro d'oro.

(1) Ἐπιστ. πρὸς Βάκκιον Παλδίνον, βιβλιοφύλακα τοῦ Δουκῆ. Φιλίστ. Τόμ. Δ΄. σ. 65.
 (2) Ἑλληνομν. σ. 190.

ἄλλης ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ὠσαύτως ἀνφέρει τὰ ἐπι-
τῆς ηλικίας αὐτοῦ (1).

Ἡ πρώτη περὶ Ἐπαρχου μνεῖα γίνεται κατὰ τὸ
1536, ἐν ᾗ ἐτι ἐκείνος μετὰ τινος Ἰωάννου Καρ-
τάνου ἐπέμφθη περὶ τῶν Κερκυραίων πρεσβευτῆς
εἰς Ἐνετίαν, ἐνθ' ἔτυχε πλείστων ὑπὲρ τῶν ἐκυ-
τοῦ συμπολιτῶν προνομίων, ἀτινα ἐν δεκαεξὶ κεφα-
λαίσις περιλαμβανόμενα ἀναγνώσκονται ἐν τῇ λαμ-
πρῇ συλλογῇ τῶν εἰς Ἐνετίαν ὑπὸ τῶν Κερκυραίων
πεμπθεισῶν πρεσβειῶν, τῇ σωζομένη ἐν τῷ δημο-
σίῳ τῆς Κερκύρας χρητοφυλακίῳ καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἐ-
νετοὶ ἐμελλον τότε ν' ἀναλάβωσι τὸ ἔργον τῆς ὀ-
χυρώσεως τῶν ἐν Κερκύρᾳ φρουρίων, ἐπέτυχεν ὁ ἄρι-
στος ἐκείνος πολίτης, ἵνα γίνῃ τοῦτο μετὰ τῆς ἡ-
τονος δυνατῆς φθορᾶς τῶν οἰκιῶν τῶν πολιτῶν, ἢ
δύο περίπου χιλιάδας κατεδαφίσθησαν κατὰ τὰ πρ-
ελλθόντα ἔτη ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ. Ἐπανακάμψας
δὲ εἰς τὴν πατρίδα ἐπανέειδε μετὰ ἐν ἔτος τὴν Ἐνε-
τίαν, οὐχὶ πλέον ὡς ἀπεσταλμένος τῶν ἰδίων συμ-
πολιτῶν, ἀλλ' ὡς φυγάς καὶ πλάνος.

Ὁ Σουλτάνος Σουλεϊμάνος, τρομερὸς ἤδη ὢν ἐν
Εὐρώπῃ, κηρύξας ἀπροσδοκῆτως τὸν πόλεμον τῇ
Ἐνετίᾳ, ἐπέπεσε κατὰ τῆς Κερκύρας ἐν ἔτει 1537,
καὶ πρὸς αὐτὸν ἦλθεν ὁ Ἐπαρχος πρεσβευτῆς, ὅτε
ἴσως ὁ Σουλτάνος αὐτοπροσώπως μετέβη εἰς τὸ ἀν-
τικείμενον τῇ Κερκύρᾳ Βουθρωτῶν (2). Πολλοὶ τῶν
συγχορόνων ἱστορικῶν περιγράφουσι τὰ οἰκτρὰ γε-
γονότα τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης (3)· ἀλλ' ἐκ πρ-
σῶν τῶν τότε γενομένων ἐξιστορήσεων ἀρκεῖ ν' ἀ-
ναγνώσωμεν τὴν τοῦ περιφήμου Κερκυραίου ἀποδη-
μητοῦ καὶ φιλολόγου Ἀνδρονίκου τοῦ Νουκίου, ὑπ'
ἡμῶν πέρις κατὰ πρῶτον ἐκδοθείσαν (4), καὶ τὴν
περιπαθῆ ἀφήγησιν, ἣν Ἰωάννης ὁ Κρίσπος, δούξ
τοῦ Αἰγίου πελάγους καὶ τῆς Νάξου, ποιεῖ ἐν τῇ
Λατινικῇ ἐπιστολῇ ἐκ Νάξου ὑπ' αὐτοῦ γραφεύσῃ
ἐν ἔτει 1537 πρὸς τὸν Πάππν, Κάρολον τὸν Ε',
Φραγκίσκον τὸν Α' καὶ τοὺς λοιποὺς ἡγεμόνας καὶ
χριστιανοὺς βασιλεῖς (5). Ἐκ τῶν νησιωτῶν εἴκοσι
χιλιάδες περίπου, ἐκτὸς τῶν σφαγέντων, ἀπήχθη-

σαν εἰς οἰκτρὰν δουλείαν. Ἄλλ' ἴσως ὁ Ἐπαρχος, ὡς
ἀνὴρ ἔγκριτος, κατώρθωσε μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν νῆ-
δικωθῆ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ, ἐπιζήσας μετὰ τοιαύ-
την συμφορὰν, ἔστερημένος παντὸς ἀγχιθού, ἐζήτησε
μετὰ τῆς γηραιᾶς μητρός καὶ τῶν τέκνων καταφύ-
γιον εἰς Ἐνετίαν. Αὐτόθι δὲ συνέστησε διδασκῆριον
Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἵνα πορίζηται τὰ πρὸς τὸ
ζῆν, προσπαθῶν συγγρόνως νὰ ἐλαύσῃ τὴν κοινὴν
εὐνοιαν διὰ τῶν γνώσεων αὐτοῦ καὶ τοῦ οἴκατος, ὃν
εἶχον γεννήσῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς πάντων τὰ δεινοπα-
θήματα τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἰκανῶς δὲ τοῦτο μαρ-
τυρεῖ Λατινικῆς ἐπιστολῆς, γραφεύσας πρὸς αὐτὸν
ὑπὸ τοῦ Καρδινάλιου Πέτρου τοῦ Βέμβου, οὐ μόν-
ον δοκίμου Ἰταλοῦ καὶ Λατινοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ
γλαφυρῶς καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ συγγράψαντος, ἥς
πρὸς μάθῃσιν μετέβη νέος ἔτι ὢν εἰς Σικελίαν καὶ
ἐπὶ τρία ἔτη διήκουσε Κωνσταντίνου τοῦ Λαγκα-
ρεως. Χρονολογεῖται δὲ αὕτη ἀπὸ Ἰαννουαρίου τοῦ
1537 καὶ ἄρχεται οὕτω. «P. B. Antonio Eparco
Corcyraeo S. D. Literae tuae quas ad me Grae-
ce scriptas misisti, ut vere dicam quod sentio,
me cum voluptate tum vero etiam dolore sa-
ne magnopere affecerunt. Nam quod erat
earum sermo purus, suavis, doctus, Athenas
ipsas redolens tum etiam philosophiae sensu ac
praeceptis pictus et perpolitus, majorem in mo-
dum tuarum literarum sectione sum delectatus,
eoque amplius, quod mihi herele tota ea res
inopinataque acciderat. Neque enim putabam
his quidem tempestatibus, cum e Grecia bo-
narum literarum studia penitus emi gravissent,
tam egregium, tamque praestantem optinus ar-
tibus ac disciplinis virum, ut te esse video,
Corcyram insulam non nimis elegantem alere
ac erudire potuisse. κτλ. (1).

Οὐδὲ ἡ πολιτεία ἐλησμώνησε τὸν Ἐπαρχον, διότι,
ἂν καὶ τότε ἕνεκα τῶν σκληρῶν καὶ πολυχορόνων
πολέμων ἦτο ἐξηντλημένον τὸ ταμεῖον, τὸ Συμ-
βούλιον ὅμως τῶν Δέκκ ἐψήφισε τάδε· «Ἐνεκα τῆς
πίστεως, τῆς ἐξικρέτου πικδεσίας καὶ τῶν πρὸς τὸ
ἡμέτερον κράτος εὐεργετημάτων τοῦ ἐξόχου Ἀνω-
νίου Ἐπαρχου, πιστοῦ πολίτου τῆς ἡμετέρας πόλεως
Κερκύρας, τῆ ἐξουσίᾳ τοῦ Συμβουλίου τούτου χο-
ρηγοῦνται αὐτῷ ἐκ τοῦ ἰδικιτέρου τοῦ Συμβουλίου
ταμείου δυνάματα ὀκτώ κατὰ μῆνα, μέχρις οὗ λαθῶν
ἀνακούφισιν τινα ἐκ τῆς ζῆμιας καὶ βλάβης, ἣν ὑ-
πέστησαν τὰ ἑκτοῦ κτήματα, φθαρέντα παντᾶπα-

(1) Μὴ ὑπολάβω τις τὴν χρονολογίαν ἡμερησίαν. Ὁ
Βέμβος χρονολογεῖ τὴν αὐτοῦ ἐπιστολὴν κατὰ τὸ πολιτικὸν ἔτος
τῶν Ἐνετῶν ἀρχόμενον ἀπὸ Μαρτίου. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Ἰαν-
νουάριος τοῦ 1537 ἰσοδυναμεῖ τῷ κοινῷ Ἰανουαρίῳ τοῦ 1538.

σιν καὶ ἀφανισθέντα κατὰ τὴν οἰκτρὰν λεηλασίαν
τῆς νήσου, ἐπανκακάμψῃ εἰς τὴν πατρίδα, ἐφ' ὅρα
ὕμως νὰ διδάσκῃ ἐν τοσοῦτῳ κατὰ τὴν ἐνταῦθα
αὐτοῦ διατριβὴν δημοσίᾳ καθ' ἑκάστην τὰ Ἑλληνι-
κὰ γράμματα, ἐν τότῳ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ἐρισθη-
σομένων.»

Μηδὲ νομισάτω τις, ὅτι τότε οἱ Ἐνετοὶ μικρὰν
κατέβαλον σπουδὴν πρὸς θεραπείαν τῆς Ἑλληνικῆς
γλώσσης· διότι, πρὸς ἀκόρασιν τῶν παραδόσεων
Μάρκου τοῦ Μουσοῦρου συνωθούμενοι, συνέβησαν καὶ
ἄλλοτε οἱ φιλομαθεῖς, ὡς γράφει Λημβρόγιος ὁ Λεό-
νης πρὸς τὸν Ἐρασμον ἐν ἔτει 1518 — «Scias in
Senato Veneto sancitum esse atque etiam praec-
onio publicatum eligendum esse successorem
Marco Mussuro, qui publice Graecae literas au-
ditores doceat, stipendiumque aureorum cen-
tenorum decretum. Eam ob rem quam pluri-
mi se parant et competant. Namque statutum
est tempus duorum mensium quo competitorum
et nomina dent et legendo et aperiendo Graecos
autores ostendant qui viri sunt et quantum
lingua et ingenio poleant. Si quis ergo forte
fuerit qui per ista climata nomine et scientia
Graecorum literarum claresceret huic ipsi sig-
nificato memoratum decretum ut si animo ei
sederit competere aperireque Graecanicos libros
huc intra duorum mensium curriculum se con-
ferat ad haec nosti magnam auditorum turbam,
qui veluti pullicini sub gloriante Musuro pi-
piabant illorum non pauci jam pullastri magni
evaserunt nec pipiunt sed pipant et cantillant,
idem magno animo sunt etiam ascendendi
suggestum praeceptoris (1)». Τὸν ἐνδοξον Κρήτα
διεδέχθη ὁ Ἐνετὸς Βικτωρ ὁ Φαῦστος, καὶ ἐψαίτε-
τερον ἐπαξίως καὶ σχεδὸν ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἀμοιβῇ ἐ-
κάθισεν ἐπὶ τῆς καθέδρας ἐκείνης ὁ Ἐπαρχος. Κατὰ
τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1537 ἐν Ἐνετίᾳ διαμένων Ἐ-
γραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Καρδινάλιον Βέμβον, ἐν
ᾗ λίαν ζωνηρῶς περιγράφων τὴν πενίαν αὐτοῦ καὶ
λέγων ὅτι «οὐκ ἔχει ὅπουθεν διατρέψαι τὰ παιδάκια»,
καταφεύγει εἰς τὴν ἐλευθερίτητα τοῦ λογίου καὶ
ἐλεήμονος Καρδινάλιου (2), ὅστις θαυμαστικῶς ὢν καὶ
φίλος τοῦ Ἐπαρχου ἔγραψε τάδε ἐκ Ρώμης ὑπὲρ αὐ-
τοῦ ἰταλιστὶ πρὸς τὸν Καρδινάλιον Φαρνέσιον τῇ 7
Ὀκτωβρίου τοῦ 1540. «Καὶ τοι νομίζων ὅτι ἕνε-
κεν τῆς ἡμετέρας μεγαθυμίας οὐδεμιᾶς μεσολαβή-
σεως χρῆζει ὁ ἐξέχων κατὰ τε ἀρετὴν καὶ σοφίαν
ἢ κατὰ τι ἄλλο ἄξιον τῆς ἡμετέρας εὐνοίας, δὲν ἡ-
θέλησα ὅμως νὰ ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς ὁ ἐκ Κερκύρας Ἀν-

τόνιος Ἐπαρχος, ἵνα τύχη τῆς ἡμετέρας πρὸς τὴν
αὐτοῦ ἀγιότητα συστάσεως ἄνευ ὀλίγων ἐμῶν λέ-
ξεων. Οὗτος ὁ Ἀντώνιος, προσκληθεὶς τὸ παρελθόν
ἔτος παρὰ τῆς αὐτοῦ ἀγιότητος νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς
αὐτὴν, καὶ λαθῶν πολλὰς ἀποδείξεις ἀγαθῆς προαιρέ-
σεως καὶ εὐνοίας, προσπίπτει νῦν εἰς τοὺς ἀγιοτά-
τους αὐτοῦ πόδας πρὸς ἱεσίαν. Διὸ παρκαλῶ ἡμᾶς,
ἵνα εὐδοκήσῃτε νὰ προστατεύσῃτε αὐτὸν διὰ τῆς ἡ-
μετέρας μεγάλης καὶ ἐξόχου δυνάμεως, συνιστῶν τὸν
ἄνδρα εἰς τὴν αὐτοῦ μακαριότητα, διότι ἴσως σπα-
νίως θέλετε ἔχει ἀφορμὴν νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν
τοσοῦτον ἐπαξίως καὶ προσοικάντως ὡς ἐπὶ τοῦ νῦν.
Οὗτος εἶναι ἐκ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως καὶ ἕνε-
κε τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς κλήκῃς αὐτοῦ καταστάσεως
ἀπήλκυσεν αὐτόθι πολλῆς πίστεως καὶ λαμπρᾶς φή-
μας· ἀπόλωσε δὲ ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν καὶ πολιορ-
κῶν τῶν Τούρκων πάντα ἕσα κατεῖχε, οὐχὶ μικρὰ
ὄντα καὶ εἶναι πρὸς τοῦτοίς, ὡς γινώσκετε, τὰ μά-
λα εἰδήμων τῆς ὥραίας αὐτοῦ γλώσσης. Ἐὰν λοι-
πὸν συναργήσῃτε, ὅπως ἢ αὐτοῦ ἀγιότης ἀνακουρί-
σῃ αὐτὸν κατὰ τι πλέον ἢ πρότερον, θέλετε αὐτῆ-
σιν οὐ μόνον τὴν ἡμετέραν δόξαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς
αὐτοῦ ἀγιότητος, ἥτις θέλει ἐπικινῆται οὐ μόνον ἐν
ταῖς ἡμετέραις ταύταις χώραις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἑλ-
λάδι, καὶ θέλει ἐζυμνῆται τὸ μακαριστὸν αὐτοῦ ὄνομα·
ὄλον δ' ἐκεῖνο τὸ ἔθνος θέλει νομίσει ἑαυτὸ εὐνοηθῆν
καὶ εὐεργετηθῆν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ἀγιότητος ἕνεκα τῆς
γενομένης πρὸς τοιοῦτον διάσημον αὐτοῦ πολίτην εὐε-
ργεσίας. Ἐνεργήσατε ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μετὰ
τῆς ἀγαθῆς καὶ ὥραίας ἡμῶν ψυχῆς, καὶ δεῖξατε ὅτι
εἴθε εὐτυχῆς ἔσον καὶ γενναῖος καὶ συνέτος. Ἀσπα-
ζόμενος τὴν δεξιὰν ἡμῶν συνιστῶ ἑαυτὸν εἰς τὴν
ἡμετέραν προστασίαν (1)».

Ἐξ Ἐνετίας ἔγραψεν ὁ Ἐπαρχος καὶ ἄλλην ἐπι-
στολὴν πρὸς Ἀρσένιον, ἐπίσκοπον τῆς Μονεμβασίας,
ἥτις εἶναι μὲν ἀχρονολόγητος, ἀλλ' ἐγράφῃ βεβαίως
ἐν ἔτει 1538, διότι ἐν αὐτῇ γίνεται μνεῖα λόγου
τινός, ὅστις ὑπερῆξεν Ἀνδρέας ὁ Γρίττις, τελευτή-
σας ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο (2).

Ταλαιπωρηθεὶς, ὡς εἶδομεν, ὁ Ἐπαρχος ὑπὸ τῆς
τύχης, ἐβιάσθη νὰ πωλήσῃ ἑαυτὸν κώδικας οὗς εἶ-
χε, καὶ ὢν μετέδωκεν ἡμῖν τὸν κατάλογον Στέφα-
νος ὁ Le Moyne (3). Πιθανῶς ἕνεκα πενίας ἀντέ-
γραψε καὶ διάφορα πονήματα, διὸ συγκαταριθμει-
ται μετὰ τῶν ταχυγράφων (4). Ἀλλὰ καὶ ἰδιό-

(1) Lettere di Pietro Bembo, Cardinale. L. 4.

(2) Delitiae Eruditorum, Maximi Margunii, Dionisii Ca-
telliani etc., epistolae. σ. 103, ἔθην καταχωρήσθη ἐν τῇ Πανδῶ-
ρα. Ἐξ ἀκριβοτέρου δὲ ἀντιγράφου ἐξεδήθη καὶ ἐν τῷ Φιλί-
στερ. Τόμ. Γ'. σ. 358.

(3) Prolegomena Varia Sacra.

(4) Montfaucon Paleogr. κεφ. 8.

(1) Ἐπιστολαὶ Ἐρασμου. Β. Α'. ἐπιστ. 324. σ. 333.

(2) Φιλίστ. Τ. 3. σ. 380.

γραφα αὐτοῦ διατηροῦνται ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, δύο δὲ ἐν τῇ Αδριαντινῇ, ὧν τὸ μὲν περιέχει τὰ σχόλια τοῦ Ἀσκληπιοῦ Τραλλιανοῦ εἰς τὴν Μεταφυσικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀντιγραφὴν ἐκ χειρογράφου ἡμικρῆθεν, ὅπερ ὁ Ἐπίσκοπος ἀπέκτισε βαρυτίμως παρὰ τινος Κρητοῦ, τὸ δὲ φέρει τὸν τίτλον Τεκτικά περὶ Ναυμαχίας καὶ Στρατηγημάτων καὶ Παιρτικῶν (1). Ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος ἐχολοῖτο περὶ τοιαύτης στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς μελέτης. Ἐτέρην δὲ τοῦτου ἀπόδειξιν παρέχουσιν αἱ Πράξεις (rubriche) τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκκ, ἔσθ' ἀναγινώσκεται ἡ ἐπομένη σημείωσις: «D. Antonio Eparchus audiat a tribus nobilibus pro segreto suo in materia pugnae navalis,» γενομένη καθ' ἕν κειρὸν οὗτος ἐδίδασκε τὰ Ἑλληνικὰ γράμματά. Τούτ' ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου πωλουμένους κώδικας ἐπεθύμησε νὰ ἀγοράσῃ Κάρολος ὁ Ε', ἵνα δι' αὐτῶν πλουτίσῃ τὴν Καισαρικήν βιβλιοθήκην, ἀλλ' ὕστερον, εἴτε διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ τιμῆς, εἴτε δι' ἄλλους λόγους, μετέβαλε γνώμην καὶ ἤγοράσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Φραγγίσκου τοῦ Α' (2). Ἀντίγραφά τινα ἠγόρασε παρὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Αὐγουστῆς, ἀντὶ ὀκτακοσίων δουκάτων (3), καὶ Μάρκελλος ὁ Β' καὶ Πίος ὁ Δ' οἱ Ποντιφίκες, ἐπεφορτίσαν αὐτὸν ἵνα συλλέξῃ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ Ἑλληνικὰ ἀντίγραφα, κοσμήσαντά οὐχὶ τὴν Βατικανὴν βιβλιοθήκην, ἀλλὰ τὴν τῆς Φλωρεντίας, ἐνεκα τῶν πρὸς τοῦτο γενομένων παρὰ τοῦ Μεγάλου Δουκῆ Κόσμου παρεκλήσεων πρὸς τὸν Καρδινάλιον Σερλέτον (4).

Ἡ χρηματικὴ βοήθεια ἐχορηγήσατο τῷ Ἐπίσκόπῳ μέχρι τοῦ ἔτους 1541, ἐν ᾧ παρὰ τῆς Ἑνετικῆς ἑλευθερίας καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν τιμῆς καὶ μεγαλοδορίας. Μεταξὺ τῶν τιμητῶν, εἰς αἱ οἱ δορυκτῆτορες Ἀνδραγατοὶ διήρσαν τὴν νῆσον Κέρκυραν, καὶ ἄτινα παρεχώρησαν εἰς ἀμοιβὴν πρὸς τοὺς ὄπαδους αὐτῶν, Ἰταλοὺς τε καὶ Γάλλους πολεμιστὰς, ὑπῆρχε τὸ λεγόμενον τῶν Ἀθηγιάνων, διότι πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν ἐκείνην καὶ ἐν Κερκύρῃ, Πάργῃ, Βαστίῃ, Βουθρωτῷ, Συβότοις καὶ Χιμάργῃ κκοικοῦντες ὑπέγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Βαρόνου τοῦ τιμητῆρος ἐκείνου· ὄφειλον δὲ οὗτοι νὰ τελώσιν αὐτῷ κατ' ἔτος ὀρισμένον ποσὸν χρημάτων καὶ ὀρνίθων, καὶ κρατοῦντες τὴν σημαίαν τοῦ Βαρόνου νὰ συνέρχωνται τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου ὑπὸ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ νὰ στήνωσιν ἔμπροσθεν αὐτῆς,

(1) Bandini Cat. Plut. LVIII. Cod. XXXI.

(2) Proleg. autēbi Lamber. Bibl. Vindol. B. 6. ἐρ. 3.

(3) Michaud, Biogr. Universelle T. I.

(4) Bandini, Ἐπιστολὴ ἐπὶ τινῶν Ἀνατ. Κωδ. μεταδόντων εἰς τὴν Αδριαντινῇ. Praef. Catal. Cod. Bibl. Laur.

ἠχούτων τυμπάνων καὶ κυμβῶλων, μέγξ κείνδρον καλούμενον Μάιον, «παντοδραπὸν ἀνάπλεον καταργμάτων», ὅπερ ἀναπολεῖ τὴν Εἰρεσιώνην τοῦ Ὀμήρου. Ὁ Βαρόνος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ αὐτοὺς πολιτικῶς περὶ παντὸς ὀφειλουμένου ποσού, καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτοῖς πάσαν ποινὴν πλὴν τῆς θανάτικης, ἢ ὄφειλε νὰ ἐπιβάλλῃ, συμπεκρεδρεῶν ὡς δικαστῆς μετὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τῆς νήσου. Τελευτησάντος τοῦ τελευταίου Βαρόνου τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρότων, κυρίων τοῦ Ὁτράντου, ὁ Ἐπίσκοπος ἐζήτησε τὸ τιμῆριον τοῦτο. Ὄθεν τῇ 15 Ἰανουαρίου 1541 ἀπερσίσθησαν τάδε ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῶν Δέκκ. «Ἢ ἐξείρετος πείτις, παιδεία καὶ τὰ εὐεργετήματα τοῦ κυρίου Ἀντωνίου Ἐπισκόπου, εὐγενεὺς ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Κερκύρας, πρὸς τὸ κράτος ἡμῶν, καὶ οἱ μεγάλοι ζημίαι, αἱ ὑπέστη ἡ περιουσία αὐτοῦ, καὶ αἱ παρελθούσαι ταραχαὶ ἐκείνης τῆς ἡμετέρας νήσου, ποιούσιν αὐτὸν ἄξιον τῆς χάριτος, ἢν αἰτεῖ ἐν τῇ νῦν ἀναγνωσθεῖσῃ ἀναφορᾷ αὐτοῦ. Διὸ, τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Συμβουλίου τούτου, παρεχωρεῖται τῷ εἰρημένῳ κυρίῳ Ἀντωνίῳ καὶ τοῖς κληρονόμοις καὶ νομίμοις διαδόχοις αὐτοῦ τὸ τιμῆριον, ὅπερ ἐσχάτως κατεῖχε καὶ ἐκαρπούτο ὁ Κύριος Βίκτωρ Δελιγιότης, μεταβιβασθέν ἡμῖν ἐνεκα τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ καλούμενον τιμῆριον τῶν Ἀθηγιάνων καὶ Γιανέλου τῶν Ἀδιταβούλων κατὰ τοὺς νόμους τῶν τιμητῶν Κερκύρας, ἐφ' ὅρω νὰ τρέφῃ ἕνα ἵππον πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς νήσου ἐκείνης, καὶ ἕνα μά τύχη τῆς χάριτος ταύτης, νὰ πύσῃ μὲν πρὸς αὐτὸν ἡ χορηγήσις τῶν κατὰ μῆνα διδομένων ὀκτώ δουκάτων, νὰ διατελῇ ὅμως διδάστων καθ' ἑκάστην δεκάσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὡς ἐποίησε καὶ ποιεῖ ἀπὸ τριῶν ἡδὴ ἐτῶν (1)».

Ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει 1541 ἤρξατο καὶ ἡ ἐν Ἔκτισθῶν συνέδος, τῇ παρεκλεύσει Καρόλου τοῦ Ε', ὅστις προὔτιθετο νὰ συνδιαλλάξῃ τὰς διεστῶσας ψυχὰς τῶν τε καθολικῶν καὶ διακηρυγμένων, ἵνα οὕτω συνενώσῃ τὰς δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ Γαλλίας. Καὶ σοφοὶ ἐκαστέρωθεν συνῆλθον, διότι ὁ μὲν Κάρολος ἐπεμψε δύο μετριοπαθεῖς καθολικοὺς θεολόγους, τὸν Γρόπερ καὶ Pilgug, πρὸς ὑπεράσπισιν δὲ τῶν διακηρυγμένων ἦλθεν ὁ Βούκερος καὶ ὁ Μελάγγηων, καὶ ὁ Πάπας ἐπεμψεν ἐκ αὐτοῦ λιγῶτον τὸν Γάσπαρον Κονταρηνόν. Οὐδὲ ἄνδρα ἰσχυρότερον τούτου ἠδύνατο τρεῖντι νὰ πέμψῃ, διότι σοθερὸς ἄμα καὶ ἀπλοῦς, πρᾶος καὶ γαλήνιος, εἰς τὴν ἄκραν παιδείαν συνήνου ἄκραν ἀκεραιότητα, καὶ ἡσκημένος ὢν εἰς σπουδαίας

(1) Σώζεται ἐν τῷ χαρτοφυλ. Κερκύρας καὶ παρὰ τῷ ἐντίμῳ Κ. Φ. Κοσκινᾷ, εἰς δὲ περιήλθον τὰ τῆς Βαρονίας τῶν Ἀθηγιάνων ἔγγραφα.

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΑΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

ΚΩΝΣΤ. ΜΟΝΟΜΑΧΟΥ, ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΟΥ ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΥ ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΑΑ ΝΥΝ ΠΡΩΤΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΥΠΟ Ι. ΣΑΚΚΑΙΩΝΟΣ.

Τῶν μετὰ χεῖρας Χρυσοβούλλων τὰ ἀντίγραφα προφρόνως μετέδωκέ μοι αἰτήσαντι ὁ τῆ αὐτοῦ τιμῶν με φιλικῆς πανοσιώτατος τε καὶ ἐλλογιμώτατος ἐν ἱεροδιδακτάλοις, καὶ προηγούμενος τῆς ἐν Χίῳ περιπέστου Νεαμονῆς κύριος Γρηγόριος, ὁ κατὰ κόσμον μὲν Φωτεινὸς ἐπονομαζόμενος, φερωνύμως δὲ ἐν τε παιδείᾳ καὶ τρόπων σεμνότητι διαλάμπων.

Ἡ εἰρημένη σεβασμία μονὴ, εἰς ἣν καὶ τὰ Χρυσόβουλλα ταῦτα ἀνήκουσιν, ἐκτίσθη ὑπὸ Κωνσταντίνου Μονομάχου, τοῦ ἐν ἔτει 1042 ἀναρχήσαντος, αἰτησαμένων τῶν ὀσιωτάτων μοναχῶν Νικήτα, Ἰωάννου καὶ Ἰωσήφ, τῶν ἐπὶ τὸ Προβάτιον λεγόμενον ὄρος τῆς νήσου τοὺς ἀσκητικὸς διανούντων τοτηνικαῦτα διαύλους. Ἦν δὲ διαπρεπεστάτη, οὐ μόνον ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ καὶ τῇ ἐκείνου φιλοτιμίᾳ ἐκεκαλλιστέχνητό τε καὶ ἐκ παντὸς ὅτι καλὸν καὶ τέλειον εἶχε τῷ τότε ἡ τέχνη πολυτελῶς ἐκεκαλλώπιστο, ἀλλὰ καὶ ὅτι πλεῖστα καὶ βαρυτίμως κειμήλια, ὅποσα ἐν τε βιβλίοις χειρογράφοις καὶ τιμαλφῶσιν ἱεροῖς σκευῆσιν, ἔργοις πολυδαίδαλοις τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ἐν αὐτῇ ἀπετεθησάμενος· αἱ δὲ τῆς βαρβαρότητας ἄρδην γεγονάσι παρανάλωμα κατὰ τὴν πολυκλαυστον ἐκείνην συμφορὰν τῆς Χίου (1). Τούτοις δὲ συναπολώλασι καὶ πάντα τὰ Χρυσόβουλλα αὐτῆς· εἰς ὧν περικοπὰς τινὰς μόνον εἶχε περισώσας ἡμῖν ὁ ἀπὸ τῆς αὐτῆς μονῆς ἱεροδιδάσκαλος Νικηφόρος ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ γραφείσῃ *Ἱστορίᾳ τῆς Νεαμονῆς*, τῇ Ἑνετικῇ τῷ 1804 συνεκδοθεῖσῃ τῇ ἱερᾷ Ἀκολουθίᾳ τῶν ὀσιων πατέρων Νικήτα, Ἰωάννου καὶ Ἰωσήφ (2). Ἀλλ' ὁ ἀκάματος διερευνητῆς τῶν τῆ οἰκεία διαφερόντων μονῆ Γ. Φωτεινός, εἰς Πάτμον παρὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐξαρχητικῶς ἀποστελλόμενος τὸν παρελθόντα Αὐγουστον, καὶ διαβάς ἐκ Σάμου πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ *Μεγάλῃ Λάκκᾳ*, μετὰξὺ Κερκυραίων καὶ Μαραθκάμπου, κειμένου μοναχίου τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, μετοχίου τῆς Νεαμονῆς τυγχάνοντος, ἀνεκάλυψεν,

(1) Βλέπε τὰ Νεαμονήσι α σελ. 66, καὶ τοῦ ναοῦ τὴν περιγραφὴν ἐν σελ. 76.

(2) Τῆς Ἀκολουθίας ταύτης δευτέρην ἔκδοσιν ἐξέκρινε τῷ 1864, τόποις τῆς Χιακῆς τυπογραφίας, ὁ προειρημένος ἐλλογιμώτατος ἄμα καὶ φερωνώτατος Γρηγόριος Φωτεινός, προσθεῖς καὶ β' βιβλίον, ἐν ᾧ πολλὰς χρησιμὰς εἰδήσεις τῆς Νεαμονίτιδος ἱστορίας, πλεῖστα δὲ καὶ λόγου ἄξια παλαιὰ ἀπειταμῆσεν ἔγγραφα, «Νεαμονῆσι» ἐπιγράφας τὸ τεῦχος.

πολιτικὰς ὑποθέσεις ἐν τῇ Ἑνετικῇ Πολιτείᾳ, ἡς ἤτο εἰς τῶν πρωτίστων πολιτῶν, ἀπεσπάρθη ἀπὸ ταύτης αἰφνιδίως ὑπὸ Παύλου τοῦ Γ' ἀνκχορεύσαντος αὐτὸν Καρδινάλιον (1). Καρδινάλιος δὲ ὢν ἐπαχειρῆσε νὰ ὑποδείξῃ καὶ ἐπανορθώσῃ τὰς καταρχήσεις τῆς Ῥωμαϊκῆς Κουρίας. «Ὁ τοῦ Χριστοῦ νόμος—ἐργαζεν οὗτος πρὸς τὸν Πάπην—ἴσθι νόμος ἐλευθερίας, κωλύων τὴν ἀρεσίαν ἐκείνην δουλείαν, τὴν δικαίως ὑπὸ τῶν Λουθηρανῶν παρεκκλωμένην πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλώνας. Κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῆ ἐκείνη, ἡτις ἔχει κανόνα τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου, φυσικῶς κλίνοντος πρὸς τὰ πονηρὰ καὶ κινουμένου ὑπὸ πολυειδῶν παθῶν. Μόνη ἀρχὴ ἐστὶν ἡ τοῦ λόγου, σκοπὸν ἔχουσα νὰ χειραγωγῆτῃ διὰ τῶν ἀληθῶν μέσων εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῶν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἀρχὴ τοῦ λόγου ἐστὶ προσέτι ἡ τοῦ Πάπα ἐξουσία, ἡ ὁ Θεὸς ἀπένειμε τῷ ἀγίῳ Πέτρῳ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, ἵνα ὠδηγῶσι τὸ ἐμπιστευθέν αὐτοῖς ποιμνίον πρὸς τὴν αἰωνίαν εὐδαιμονίαν. Ἄς γινώσκῃ δὲ ὁ Πάπας—προσέθετεν ἐκείνος—ὅτι ἀσχεῖ τὴν ἐκ αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐπὶ ἐλευθέρων ἀνθρώπων, οὐδὲ πρέπει κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ νὰ προστάτῃ, νὰ κωλύῃ, ν' ἀπολύῃ, ἀλλὰ κατὰ τὸν κανόνα τοῦ λόγου, τῶν θείων ἐντολῶν καὶ τῆς ἀγάπης, κατὰ τὸν κανόνα τὸν ἀποδίδοντα τὰ πάντα εἰς Θεὸν καὶ τὸ κοινὸν ἀγαθόν, διότι οὐχὶ ἡ ἀυθαρεσία ποιεῖ τοὺς θετικούς νόμους, ἀλλὰ γεννῶνται οὗτοι ἐκ τῶν περιστάσεων, συμμεροφουμένων πρὸς τὸ φυσικὸν δίκαιον καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ Αὐτοῦ ἀγιότης αἱ προσέχη μὴ παρεκτραπῆ ἐκ τοῦ κανόνος τούτου. (2)» Ἐκρίναμεν εὐλογον, καὶ τοὶ ἀτελῶς, νὰ ποιήσωμεν γνωστὸν τοῖς ἡμετέροις τὸν Κονταρηνόν, διότι ἡ ὑπόληψις, ἡ ἀπλήκων οὗτος, ἀντανκλιᾶται πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον, ἐν ᾧ Κονταρηνὸς περὶ πολλοῦ ἐποίητο, καὶ ἵνα μὴ νομισθῆ τις, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου δεικνύμενον αὐτῷ σέβας ἀπεδίδοτο τῷ παρφυρῷ πύλω μᾶλλον ἢ τῇ ἀρετῇ.

Μεταξὺ λοιπὸν τῶν ἐν Ἐκτισθῶν γενομένων συζητήσεων ὁ Κονταρηνὸς ἀνεμνήσθη τοῦ Ἐπισκόπου καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ἐπὶ ἐνὸς τῶν ζητημάτων, περὶ αἱ ἐμελλε νὰ στραφῇ ἡ συζήτης· οὗτος δὲ ἐτοιμῶς ἀπήντησεν ὡδε. *(Ἐπεταὶ σνρέχεια.)*

ΜΙΧ. Α. ΜΟΥΣΤΟΞΙΔΗΣ.

(1) Giovanni della Casa, Vita Gasparis Contareni.

(2) G. Contareni Cardinalis opera, Parisiis 1571. Ad Paulum III P. M. de Potestate Pontificis in compositionibus. Τὸ παρὸν χωρίον ἀνέφεται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ranke ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Παπῶν. Τ. 1, σ. 201 τῆς Γαλλ. μεταφράσεως.

ἀγαθὴ τύχη, τὰ ἀντίγραφα τῶν παρόντων ἐπὶ τὸν χρυσόβουλλον, ἀπ' αὐτῶν μετεκλημμένα τῶν ἀρχατύπων παρὰ τίνος τῶν μοναχῶν, ἀμαθοῦς μὲν, ἀλλ' ὅπως δὴ ποτοῦν εὐγνωμοσύνης ἀξίου, ὅτι διέσωσεν αὐτὰ ἐκ τοῦ στόμακος τοῦ ἀδελφάκου χρόνου. Ἀλλ' ἐπὶ νουκάτεον τὸν λόγον εἰς τὸν τῆς μονῆς κτίτορα, τὸν Μονομάχον.

Ὁ βασιλεὺς τοίνυν οὗτος ταῖς μεγαλοπρεπέσιν οἰκοδομαῖς ἦν προσκνήγων αἰεὶ, καὶ εἰς αὐτάς κτεσπάθει, ὡς μή ποτ' ὠφέλι, τοῦ κράτους τοῦς θησαυρούς· ὅθεν καὶ ἀδυσωπήτως ὑπὸ τῆς ἱστορίας κηκίζεσθαι. Αὐτίκα γὰρ Ζωναρῆς μὲν τοιάδε περὶ αὐτοῦ λέγει: «Ὁδὸς ὁ βασιλεὺς φιλότιμος δοκεῖν ἐθέλων καὶ ἐλευθέρως, μὴ μετιῶν δὲ σὺν ἐπιστῆμη καὶ ἀρετῇ, ὡς ἐχρήν, εἰς κακίαν ταύτην μετήνευκεν. Ἄντι γὰρ μεγαλοπρεπείας εἰς ἀσωτίαν μετεκεκλίστο, οὔτε οἷς ἐθεὶ παρέχων, οὔτε ὅσα περ' εἶδει, οὐδ' ὅτε χρεῶν» (1). Κεδρηνὸς δὲ τοιάδε: «Ὁ δὲ εἰπεῖν ἐστὶν ἀναγκάσιον, τοῦτο δὴ λέξω ὅτι περ' ἐξ ἐκείνου τοῦ βασιλέως, καὶ τῆς ἐκείνου ἀσωτίας καὶ σαλαγορίας [γρ. σαλακωνείας], τὰ Ῥωμαίων ἤρξαντο φθίνειν πράγματα. Καὶ ἐποτε, καὶ μέχρι τῆς δευτέρας κατὰ μικρὸν εἰς τὸ κατὰ πιν χωροῦντα, ἐς παντελεῆ κατήνησαν τὴν ἀσθένειαν. Τὸ γὰρ ἐλευθέρως ἀτέχνως διώκων, εἰς ἄκραν ἐληλάκει τὴν ἀσωτίαν» (2). Τί δ' εἴπη τις περὶ τῶν μετὰ τῆς περιβοήτου Σκληραίνης ἀθέσμων αὐτοῦ ἐρώτων, οἱ τὸν τοῦ δημοσίου χρυσὸν κηκίζον κτεβρόχιζον; «Τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος (λέγει ὁ προμνησθεὶς ἱστοριογράφος), καὶ βασιλείου αὐτῆ [τῆς Σκληραίνης] δορυφορία νενήμετο, καὶ ὁ οἶκος αὐτῆ μετεσχημάτιστο εἰς ἀνάκτορον. Οἶκον γὰρ οἰκεῖον οἰκοδομῆν ὁ Μονομάχος ἐσχηματίσατο τὴν ἐκείνης καταγωγῆν, ἵνα θαυμάσιος καὶ ἐκείνην ἀπλοῖ, ὡς δὴ τι τῶν δομομένων ὁφείμενος. Μέρη μὲν οὖν τινὸς ἐσκηνοποιεῖ τὸν ἐρωτα, καὶ ὡς περ' ἠρῳβρία πρὸς τὸ γινόμενον. Εἶτα καὶ τὴν αἰδῶ, καὶ τὴν σκηνῆν ἀποτίθεται, καὶ τῆ γυναικί συνῆν οὐχ ὡς πάλλακῃ, οὐδ' ὡς ἠμεγάρῳ, ἀλλ' ὡς ἐμφανῶς ξυνευρέτιδι· καὶ αὐτῆ ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων καθ' ἑκάστην ἐπέφθει τὰ χρήματα κατὰ ποταμὸν, καὶ μὲν ἀνέστωμοι οὐκ χρυσίτιδες, καὶ ἀπαρακαλύπτως αὐτῆ προσεφοῖτα ὁ βασιλεὺς» (3). Τούτου ἐστὶ κτίσμα καὶ ἐν τῆ βασιλίδι πόλει μονὴ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἢ ἀπὸ τῆς τοῦ τόπου κλήσεως ἐπιλεγομένη τῶν Μαγγάρων, ἐνθα μετέπειτα «καὶ πρῶτα εἶον νεῶν ἐπικυρομένης, Πρωτοπροφειῶν τοῦτο ἐπιπρονοήσας, καὶ χρυσὸν ῥέυμα ἐντέθειντο πολὺ τοῖς ἀσκέϊν προαίρουμένοις

(1) Χρον. σελ. 260. Paris.

(2) Σύνοψ. ἱστορ. σελ. 630 τῆς ἐν Βασιλείᾳ ἐκδ. 1566.

(3) Ζωναρ. αὐτ. σελ. 248.

ἀφῆκε» (1). Πλὴν ἀλλ' οὐκ ἀπ' εὐσεβοῦς τῆς γνώμης φαίνεται ἐπὶ τὴν ταύτην οἰκοδομήν ὀρυκτικῆς. Κένταυθα τοῦς τῆς Σκληραίνης αἰολομήτικας ἐρωπίας συνυπουργοῦντας εἶχε τῷ ἐγχεσίματι: «Καὶ τὴν μονὴν δὲ τὴν τῶν Μαγγάρων οἰκοδομῶν (λέγεται δὲ τῆς οἰκοδομῆς ἄρξασθαι διὰ τὴν ἐρωμικὴν αὐτῶν, τὴν Σκληραίναν λέγων, ἢ ἐκείνην προσφραξῆ συνεχῶς, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κυρηναίου ἐχοῦσῃ τότε δὴ τὴν κατοίκησιν), πρόσφραξιν ἔχων τοῦ σεμνεῖον τὴν δόμην, ἐξήγησε τοῦς βασιλείους ἢ κοινούς θησαυρούς. Ὄθεν χρημάτων δέομενος, οὐδὲ τῶν ἀπειρημένων πορισμάτων ἀπέχετο. Ἀλλὰ καὶ χωρῶν οὐσῶν, αἱ πρὸς τὸ δημοσίον τοῖς βασιλεῦσιν οὐ δασμούς συνεισέφερον, ἀλλ' ἀντιπάσης δασμοφορίας, δυσχωρίας ἐφρούρου, καὶ τοῖς βαρβάρους τὴν εἰς τὰς Ῥωμαίους ὑποκειμένης χώρας ἀπετέλειζον πάροδοι, ἐκεῖνος φόρους ταῖς χώραις ἐπιτάξας, ἐσώλπισε τὰς φρουράς. Κάνταυθεν ἢ πρὸς τὰς Ῥωμαίας χώρας ῥάστη τοῖς βαρβάρους ἐγένετο πάροδος. Ἐκείνος τοίνυν ὁ ἀνήρ αἰτίας τοῖς ἀπαθῶς λογιζόμενοις κριθήσεται, τοῦ τὴν ἐφῶν μοῖραν δουρὶ κυριεῦθῆναι βαρβαρικῶ» (2). Πρωτοπρεπὸν τούτοις καὶ τὰ παρὰ Κεδρηνοῦ: «Μοραστήριον δὲ οἰκοδομῶν ὁ βασιλεὺς κατὰ τὰ λεγόμενα Μαγγάνα, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου μεγάλου μάρτυρος [γρ. μεγαλομάρτυρος] Γεωργίου, καὶ ἀφειδῶς τὰ δημοσία καταναλίσκων ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς χρήματα, κῦν μὲν οἰκοδομῶν, κῦν δὲ καταστρέφων, εἰς μεγάλην ἠλάσεν ἔρδειαν, ὡς πᾶσαν ἐπινοῆσαι διὰ τοῦτο καπηλείαν, καὶ ἀτόπους καὶ σεσοφισμένας εἰσπράξεις ἐφευρηκέναι. Δημοσίους τε γὰρ προεχειρίζετο φροντιστὰς ἀσθεῖς καὶ ἀλάστορας, καὶ δὲ αὐτῶν χρήματα ἐξ ἀδίκων πόνων συνήθροικε. Κατέλυσε δὲ καὶ τὸν Ἰθρηκὸν στρατὸν, ἀμφὶ τὰς πενήκοντα χιλιάδας ἀριθμούμενον, διὰ δέοντος τοῦ Σερβίου [γρ. Σερβίλιου], καὶ ἀντὶ στρατιωτῶν φόρους πολλοὺς ἐπὶ ῥίζεον ἀπὸ τῶν χωρίων ἐκείνων· καὶ ἄλλας πλείους εἰσπράξεις ἐπενοήσατο πονηρὰς καὶ ἀθέσμονας, ὡς καὶ καταλέγειν αἰσχύνη» (3). Ὁ αὐτὸς ὁμῶς ἀγχαλὺς καταλογίζεσθαι, κατὰ γε κρίσιν τὴν ἐκ τοῦ, τὰς ἐξῆς τοῦ αυτοκράτορος τούτου πράξεις: «Ὁ μὴν γε καὶ παντάπασιν πράξεων ἀγαθῶν ἐστέρητο· ἀλλὰ γέρονται καὶ τινα ἔργα αὐτοῦ ἱστορικῆς μνήμης ἐπάξια. Τὸ τε γὰρ ῥῆθῆν μοραστήριον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γηροτροφεῖα, καὶ οἱ ξερῶνες, καὶ τὰ πτωχοτροφεῖα ἐπαίρων οὐκ ἄμοιρα· καὶ τὸ γινόμενον ἔργον εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ με-

(4) Μιχ. Ψελ. ἱστορ. χειρόγρ. παρὰ Δουκαγγίῳ ἐν Σημ. ἱστορ. εἰς Ζων. Χρον. σελ. 113.

(2) Ζωναρ. αὐτ. 260.

(3) Αὐτόθι.

ΔΩΡΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΑ.

ΚΩΜΩΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

εἰς μίαν πράξιν καὶ ἐν περὶ λόγῳ.

Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τοῦ Μερῦ.

ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ, ΣΚΟΒΑΣ Ο ΜΗΑΙΟΣ γλύπτης. ΑΘΗΝΑΙΣ Η ΜΙΤΓΑΘΝΑΙΑ, ΡΟΔΙΑ δούλη εἰσεῖα τῆς Αθηναίδι.

(Ἡ σκηνὴ ἐν Ἐφέσῳ.)

Ἡ γυναικωνίτις τῆς Μιτυληναίας Αθηναίδος. Εἰς τὸ βάθος, μεγάλη αὐλαία πίπτουσα ἐπὶ μαρμαρίνων δρυφάντων καὶ ἀφίνουσα νὰ φαίνονται αἱ βάσεις τῶν κίωνων μεγάλου τινὸς ναοῦ μακρῶν. — Τὰ δρυφάντα ταῦτα χρησιμοῦσιν ὡς εἰσοδοὺς καὶ ἔξοδοι εἰς τὰ πρόσωπα· πρὸς ἀριστερά, θύρα ἄγουσα εἰς τὰ ἐσωτέρα δώματα. — Πρὸς ἀριστερά οἱ ἐπίστοι Θεοὶ ἐκ χρυσοῦ, ἐλέφαντος καὶ ἀργύρου ἐπὶ μικρῷ βωμῷ... — Εὐπρεπισμὸς ἀρχαῖος ἐλληνικὸς. Εἰς τινὰ γωνίαν ἀγαλμα λαμπαδοῦχον. — Κιβώτιον ἐπὶ τρίποδος. Περιπέτασμα, ὅπισθεν τοῦ ἐποίου δύναται τις νὰ κρυφθῆ. (Ἐν αἰθούσῃ δύναται νὰ παραληφθῆ ἡ διακόσμηση αὐτῆ καὶ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τῆς φαντασίας.)

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

ΑΘΗΝΑΙΣ, ΡΟΔΙΑ.

ΑΘΗΝΑΙΣ, καθεζομένη.

Γρηγόρα, Ῥόδια... τὸ περιδέραιον, τὰ δακτυλίδια, τὰ βραχιόνιά μου.

ΡΟΔΙΑ γονυπετοῦσα παρὰ τὴν Αθηναίδα ὅπως θέσῃ τὰ βραχιόνια καὶ τοὺς δακτυλίους.

Γλυκεῖά μου κυρία, σ' ἀρέσκει ν' ἀκούης καθ' ἑμέραν ταῦτά πράγματα;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἄν αὐτὰ ταῦτά πράγματα μ' ἦναι εὐχάριστα;

ΡΟΔΙΑ.

Ὁχι.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἔστῳ λέγε ἔτι; δὴ ποτε, Ῥόδια.

ΡΟΔΙΑ.

Ἔχεις ἐκεῖ, ἀπέναντι, πολὺ κηκὸς γείτονας, τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἀρτέμιδος.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τὸ γνωρίζω... καὶ φοβοῦμαι πολὺ περισσότερον τὴν γειτόνισσαν.

ΡΟΔΙΑ.

Τὴν θεὰν Ἀρτέμιδα;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Αὐτὴν αὐτοτάτην.

ΡΟΔΙΑ.

Ὦ! δὲν ὑποφέρω τὰς γυναικῆς ἐκείνας, αἷτινες ἀναμνησθὲν εἰς πᾶν πρᾶγμα... Ὡς ἀγαπητῆ μου κυρία Αθηναίς, αὐτὴ ἡ Ἀρτεμῖς...

ΑΘΗΝΑΙΣ, διακέπτουσα αὐτὴν.

Ὁμίλει χμηλὰ...

γάλην ἐκκλησίαν, ἐγκωμίων οὐκ ἀπολείπεται. Ἔως ἐκείνου γὰρ, ἐν μόναις ταῖς ἐπισήμοις ἑορταῖς ἐν ταῦτη, ἐτι δὲ καὶ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς ἡμέραις, ἡ ἀναίμακτος τῷ Θεῷ ἔπετα. Λεῖτο ἱεροῦργία· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς σάββασις ἡμέραις. Τοῦτο δὲ ἐγένετο διὰ προσόδων ἐρδειαν ἢ ὄθος δαψιλῶς ἐμφορήσας καὶ ἀποχρώτως, καθ' ἑκάστην τελείσθαι τὴν ἱερὰν παρεσκευάσε λειτουργίαν· ὃ καὶ κρατεῖ γινόμενον ἄχρις ἡμῶν. Καὶ σκεῆθ' ἐν τῇ ἱερᾷ ἀνειμένα σπορδεῖα, τῇ τοιαύτῃ ἀνέθετο ἐκκλησίᾳ, ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων μαργάρων καὶ λίθων κατεσκευασμένα, μακρῶν παρελάσαντο [γρ. παρελάσαντα] τὰ λοιπὰ μεγέθει καὶ κίλλει, καὶ τιμαῖς καὶ λοιποῖς ἄλλοις κειμηλίοις ταύτην ἐφαιδρυνε» (1). Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐχέτωσαν ὅπως ἂν ἐχῶσι.

Τὰ δὲ, περὶ τῶν ὁ λόγος, αυτοκρατορικῆ θεοπλάττει εἰς τὰ ἐξῆς:

Α') Κωνσταντίνου Μονομάχου Πιπτάκιον διὰ τὴν ἐν Χίῳ συστάσαν Νέκν μονὴν τῆς Θεομήτορος.

Β') Τοῦ αὐτοῦ Χρυσόβουλλον περὶ τοῦ παρὰ μόνης τῆς βασιλικῆς μεγαλειότητος κρίνεσθαι τὴν μονὴν.

Γ') Τοῦ αὐτοῦ Χρυσόβουλλον περὶ τοῦ ἀπληκεῖν [τοῦς μοναχοῦς] ἐν τῷ βασιλικῷ οἴκῳ, ἐνθα καὶ οἱ Ὀλυμπῖται ἀπληκεύονται.

Δ') Τοῦ αὐτοῦ Χρυσόβουλλον περὶ τοῦ μετοχίου Ἀγγούριον.

Ε') Τοῦ αὐτοῦ Σιγίλλιον περὶ τῶν τῆς μονῆς περικίων.

Ϝ') Νικηφόρου Βοτανειάτου Χρυσόβουλλον ἐπιχωρικῶν.

Ζ') Μιχαῆλ Παλαιολόγου Χρυσόβουλλον περὶ πάντων τῶν τῆς μονῆς μετοχίων.

Ἐκ τούτων οὖν τὸ Πιπτάκιον ἔχει τι τὸ περίεργον, τουτέστι τὰς ὑπογραφὰς πάντων τῶν συνιστάντων τὸ τοῦ εἰδικοῦ σέκρετον (= ὑπουργεῖον ἐπὶ τῶν ἰδίων τοῦ αυτοκράτορος κτημάτων) προσώπων, εἴτε, ὡς λέγεται κατ' ἡμᾶς ξενοφώνως, τοῦ προσωπικῶ τὸ ὑπουργεῖον. Τούτου μὲν τὰ περιεργότερά ἐστι τὸ ἐν τῇ ἐμῇ Ἀναγραφῇ τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθ. Θ' κατατεταγμένον Πιπτάκιον Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, ἐν ᾧ φαίνονται τεσσάρων ὑπουργείων τὰ πρόσωπα· τοῦ τῶν οἰκειακῶν (= ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου), τοῦ γενικοῦ λογοθέτου (= τῶν οἰκονομικῶν), τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου (= ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν), καὶ τοῦ τῆς σακέλλης (= τοῦ αυτοκρατορικοῦ ταμείου). Ταῦτα τοίνυν τὰ Χρυσόβουλλα, οἷς καὶ τινὰς ἐπισυνήψαμεν διορθώσεις καὶ σημειώσεις, ἐκδίδομεν ἕδῃ.

Ἐκ Πάτρους, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον 1866.

(Ἐκέρται τὰ Χρυσόβουλλα.)

(1) Ὁ αὐτ. αὐτόθι.

ΡΩΔΙΑ.

Ω! μὴ φοβῆσαι τίποτε, ἡ σελήνη ἔδουσεν. . . Ἡ Ἀρτεμις βασιλεύει ἐν ταύτῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ τοῦ ἄδου καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ! Εἶναι παραπολύ. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ παραμελῇ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου εἰς κἀνὲν ἐκ τῶν τριῶν τούτων μερῶν.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἐπειτα, τῇ ἀληθείᾳ, Ῥοδία, ὑποπτέω ὅτι εἶναι ζηλότυπος ὡς ψευδόσεμος.

ΡΩΔΙΑ.

Καὶ ἂν ἦτον τουλάχιστον ἀγνή, ὡς διαθρυλλεῖ εἰς τε τὸν ἄδην καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' εἰς πᾶσαν τὴν πόλιν τῆς Ἐφέσου εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔχει συνεντεύξεις, καθ' ἑκάστην νέαν σελήνην, μετὰ τοῦ μικροῦ ἐκεῖνου βοσκοῦ, Ἐνδυμίωνος.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἦδύντο νὰ διαλέξῃ καλλίτερον.

ΡΩΔΙΑ.

Ω! ἐγὼ δὲν θά ἡγάπων βέβαια βοσκόν! Αἰθέρι ἔχουν πολλὴν ἀφιλοκαλίαν. Ἰδὲ τὴν Ἀφροδίτην, ἂν τὸ λεγόμενον ἦναι ἀληθές, καὶ αὐτὴ συχνάζει τὰ ποιμενοστάσια καὶ ἀγαπᾷ τὸν Ἄδωνιν.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἀλλὰ τουλάχιστον αὐτὴ εἶναι ἀγαθὴ· δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις ἡμῶν· δὲν προσκαλεῖ τὸν Δία ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν ἀλλόφρονα, τῷ κλέψῃ τὸν κεραυνὸν καὶ τὸν ῥίψη ἐπὶ ταλαιπώρου θνητῆς, ἡ ὁποία ζητεῖ σύζυγον ἐντὸς δάσους μυσσίης. . .

ΡΩΔΙΑ.

Ὅπως συνέβη ἐσχάτως εἰς τὴν πατρίδα μου Ῥόδον. Ἡ ὠραία Ἀμηλία κατεκραυνώθη ἐντὸς δάσους μυσσίης, ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ. Ὅλοι εἶπον· «Ἡ Ἀρτεμις τὴν ἐκτύπησεν.»

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Καὶ δὲν ἠπατώντο.

ΡΩΔΙΑ.

Αὐτὴ ἢ θὰ πολὺ ἠλλάξε χρακτιῆρα· αἱ μητέρες καὶ αἱ μάμμαι ἡμῶν λέγουσιν ὅτι ἡ Ἀρτεμις ἦτο ἀλλοτε γλυκυτέρη· αἱ ἐλαφραὶ γυναῖκες δὲν ἐφοβοῦντο τὴν σελήνην ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἡ ἀλαζονεία, ἡ ἀλαζονεία μετέβαλε τὸν χρακτιῆρα τῆς Ἀρτέμιδος. Ἄκουσε, Ῥοδία. . . μέχρι τοῦδε ἡ Ἀρτεμις δὲν εἶχε ναοὺς· οἱ γλύπται ἠρνοῦντο νὰ κατασκευάσωσι τὸ ἄγαλμά της, ἐνεκα τῶν σεμνῶν ἐνδυμάτων τὰ ὁποῖα βραχύνουν τὴν σμίλην· μόνον τὴν Ἀφροδίτην ἐγλυφον, διότι τὸ ἔργον εἶναι ἐλαφρότερον. Αἰφνης εὐρέθη καλλιτέχνης πλουσιώτατος, ὅστις ὑπέστη δυστυχίαν οἰκιακῶς τοιαύτα, ὥστε νὰ ταπεινώσῃ τὸ μέτωπον τοῦ ἀνδρός, καὶ, ὅπως ἐδικηθῇ κατὰ τῶν γυναικῶν, ἐκτισεν ἰδίαν δαπάνην, ἐκεῖ ἀπένακτι ἐν τῇ πόλει τῆς Ἐφέσου, ναὸν εἰς τὴν

ἀγνήν Ἀρτεμιν, ναὸν ὅπου τὴν Ἀφροδίτην κακομεταχειρίζονται ὡς τὴν ἐσχάτην θνητὴν χορὸς χήρων κκαλοπληρωμένων. Ἐκτοτε ἡ Ἀρτεμις ἔχασε τὴν κεφαλὴν της ὡς νεόπλοτος· δανεῖζεται παρὰ τοῦ Διὸς τὸν κεραυνὸν καὶ παρὰ τῆς Ἥρας τὸν ταῶν. Ἀς φυλαττώμεθ πολὺ.

ΡΩΔΙΑ.

Φοβερὰ γείτων!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Αὐτὸ τὸ μέγρον τὸ ὁποῖον κατοικοῦμεν, δὲν τὸ ἐξέλεξα ἐγὼ, τῇ ἀληθείᾳ! μοὶ τὸ ἐχάρισαν καὶ τὸ ἐλαβόν, εἶναι ἴδιον τοῦ Κρινίου, τοῦ πλουσίου ἐκεῖνου ἐμπόρου ὑφαστμάτων τῆς Μιλήτου. Ἐσκόπευε νὰ μὲ νυμφευθῇ, ἀλλ' ἐδείχθη ἀβρότατος ἀποθανῶν πρὸ τοῦ γάμου.

ΡΩΔΙΑ.

Ω τὸν κάλλιστον ἄνθρωπον!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ω! δὲν μὲ δυσηρέστησέ ποτε μετὰ τὸν θάνατόν του. Παρ' ὀλίγον ἔμενα εἰς χηρείαν, κατάστασιν οἰκτράν μετὰ τὸ θάλαθρον παράδειγμα τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἡ Ἀρτεμισία.

ΡΩΔΙΑ.

Ω! ἐκεῖνη ἐχάλασε τὸ ἐπάγγελμα τῆς χήρας!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἀληθεύστων! . . Ὅλαί αἱ γυναῖκες δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ καταβροχθίζωσιν εἰς τὸ γεῦμα τὴν κόριν τῶν ἀνδρῶν των.

ΡΩΔΙΑ.

Προτιμῶ τὴν κορινθιακὴν σταφίδα.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐλυτρώθην ἀπὸ τῆς χηρείας, θέλω νὰ ἐκλεξῶ ἐνδοξόν σύζυγον, καὶ ἐγκαταλείψουσα τὴν Ἐφεσον νὰ κατοικήσω τὴν ἀγαπητὴν μου Μιτυληνήν, ὅπου ἡ Ἀρτεμις οὐδὲ κἀν σκιάν ἐπιφύρωῃς ἔχει.

ΡΩΔΙΑ.

Ἵποπτέω τὴν γλυκειὰν μου κυρίαν Ἀθηναίδα ὅτι ἔχει κλίσην πρὸς τὸν νέον καὶ ὠραϊόν Ἐφέσιον ὅστις ἀνομάζεται Ἡρόστρατος. . .

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Πρὸς τὸν Ἡρόστρατον; Ἀπατάσῃ, Ῥοδία· ἔχει ἐν τρομερὸν ἐλάττωμα.

ΡΩΔΙΑ.

Δὲν σὲ ἀγαπᾷ ἀρκετά;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἐξ ἐναντίας ὑπὲρ τὸ δέον.

ΡΩΔΙΑ.

Ὁ γάμος θὰ τὸν διώρθωνεν.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἴσως . . . Παρετήρησα ὁμῶς τὸν Ὀρέα, αὐτὸς ὑπῆρξεν ἀδιόρθωτος· ἡ γυνὴ του τὸν ἐνόμιζεν ἠσυχον μετὰ τὸν θάνατόν της, καὶ αὐτὸς κατέβη εἰς τὸν ἄδην πρὸς ἀναζήτησίν της.

ΡΩΔΙΑ.

Ὁ ἀδιάκριτος! . . Λοιπὸν στρέφω τὰς ὑποψίας μου πρὸς τὸν νέον γλύπτην τῆς Μήλου. . .

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τὸν Σκόπαν . . . Ω! εἶναι μέγας καλλιτέχνης. Θὰ μ' ἐδίδε τὸ ἦμισυ τῆς δόξης του, ἀλλὰ φοβοῦμαι τὸν ἔρωτα τῶν γλυπτῶν· καλλίτερον ἀγαπᾷσι τὰ ἀγάλματά των ἢ τὰς γυναῖκας των, καὶ πάντοτε δικτεῖνονται ὅτι τοὺς λείπει ὑπόδειγμα, ὅπως τελειώσωσιν ἕνα βραχίονα ἢ μίαν σιχλόναν. Πράγμα ὑποπτον. . . Πλὴν τούτου, ἀκόμη δὲν ἐξέλεξα ἡ σπουδὴ εἶναι μήτηρ τῆς μεταμελείας.

ΡΩΔΙΑ.

Ἀλλὰ θὰ ἐκλεξῆς ὀλίγον ἀργότερα· ἡ γυναικῶντις εἶναι πένθημος ἀνευ τοῦ ἔρωτος.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Μὰ τὴν Λεσβίαν Ἀφροδίτην, τὴν πλέον ἐρωτόληπτον Ἀφροδίτην, σὲ ὁμνῶ· ὅτι δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἔρωτα.

ΡΩΔΙΑ, ζωηρῶς κινουμένη.

Ἀθάνατοι θεοὶ! ὁποῖα βλασφημίαι! Καὶ τί ἀγαπᾷ; λοιπὸν;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τὴν δόξαν.

ΡΩΔΙΑ.

Ὁ ἔρωσ δὲν ἐμποδίζει τὴν δόξαν.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Εἶσαι παιδίον. Μάλιστα, τὴν ἐμποδίζει. Θὰ σ' ἀναφέρω ἑκατὸν γυναῖκας τῆς Ῥόδου, τῆς Μιλήτου, τῆς Ἐφέσου ὠραίας ὡς αἱ θυγατέρες τοῦ Ὀλύμπου τοῦ Φειδίου, αἱ ὁποῖαι ἡγάπησαν ὡς αἱ νύμφαι τῆς Ἀρκადίας, καὶ τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα οὐδὲ κἀν ἄπαξ θέλει προφέρει τις ὅταν τὸ γῆρας λευκάνῃ τὴν μέλαιναν κόμην των. Τὸ λυπηρὸν, Ῥοδία, εἶναι ὅτι ἐγκαταλείπομεθ ὑπὸ τῆς ῥοδοπαρείου θεᾶς Ἥρας, καὶ κατατασόμεθα μετὰ τῶν ἐξρρυτιδωμένων γραιῶν, ὅτι ἀπολαμβάνομεν τότε τὸ εἰρωνικὸν σέβας τῶν νεανιῶν καὶ ἀκούομεν λεγόμενον μετὰ τὸ τὸ πλήθους· «Καλὴ μου γραιῆ, ἄφες νὰ περάσωσιν αἱ νεάνιδες αὐταί, αἱ μεταβαίνουσαι εἰς τὸν ναὸν τῆς Κνίδου, ὅπως διαγωνισθῶσι περὶ τοῦ βραβείου τοῦ κάλλους.» Θέλω νὰ προφυλάξω τὰς τελευταίας μου ἡμέρας ἀπὸ τῆς λύπης ταύτης· θέλω νὰ κατακτήσω τὴν δόξαν, τὸ μέγα τοῦτο κτῆμα τῆς πατρίδος μου, τὴν μόνην ἀγήρατον ὠραιότητα, τὸ μόνον πάθος τὸ ὁποῖον διατηρεῖ εἰς ἡμᾶς λατρευτὰς μέχρι τάφου καὶ μετὰ θάνατον μᾶς ζωοποιεῖ. Θέλω ν' ἀκούω μετὰ τὸ τὸ πλήθους· «Νέαι κόραι αἱ μεταβαίνουσαι εἰς Κνίδον, κύψατ' ἐνώπιον τῆς γραιῆς ταύτης· διεγωνίσθη περὶ τοῦ βραβείου τῆς δόξης, καὶ οἱ ῥόδιοι ἡμῶν στέφανοι μαραινόνται ὑπὸ τῶν ἀκτίων τοῦ χρυσοῦ τῆς στεφάνου.

ΡΩΔΙΑ.

Ναὶ, ἀλήθειαν εἶπες, εἶμαι παιδίον. Μέχρι τοῦδε

ἐνόμιζον ὅτι ἡ δόξα ἦτο πρᾶγμα ἑλληνικόν, ἐφευρεθὲν διὰ μόνον τὸν ἄνδρα, καὶ ὅτι ἡ γυνὴ εὐνόηθη πολὺ περισσότερον ὑπὸ τῶν θεῶν, ὁτινες ἀφήκαν εἰς αὐτὴν τὸν ἔρωτα.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τὸν ἔρωτα! αἰωνίως τὸν ἔρωτα! Ἦκουσέ; ποτε ὄνομα κοινότερον;

ΡΩΔΙΑ.

Ἀ! ἐγὼ ἀγαπῶ τὰ κοινὰ πράγματα! ἀγαπῶ τὸν ἔρωτα. Νὰ ἦναι τις γυνὴ, νέα, ὠραία, νὰ ἔχῃ τοὺς ἀνδρας εἰς τοὺς πόδας της, βρασειῆς ἢ δούλους, νὰ ταπεινῇ τοὺς πλέον ἀλαζύντας, νὰ δαμάζῃ τοὺς ἰσχυροτέρους, νὰ πτοῇ τοὺς ἀνδρειότερους, καὶ εἰς τὸν νεώτερον, τὸν δειλότερον, τὸν ὠραιότερον νὰ διδῇ τὸν ἔρωτά της, τοῦτο λέγεται ζῶη, τοῦτο λέγεται δόξα. Καὶ ὅταν δύο ἦναι οἱ γηράσκοντες ἐνταύτῳ, δὲν αἰσθάνονται ὅτι γηράσκουσιν· οἱ ἀγαπώμενοι πάντοτε εἶναι καὶ πάντοτε νέοι· ὁ ἀμοιβαῖος ἔρωσ μετὰ δύο προσώπων δὲν ἔχει ποτὲ ψαράς τρίχας. Ὁ Φιλήμων καὶ ἡ Βαῦκη μέχρι τοῦ θανάτου των εἶχον ὑλικὴν εἰκοσι ἐτῶν.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἀ! Ῥοδία, ἀθῶα μου! βλέπω μόνον ὅτι ἀπὸ τοὺς μύθους τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ ἄσματα τῆς Πάφου γνωρίζεις τὸν ἔρωτα! Ὁ ἔρωσ ἦτο ὠραιότατος ὅτε ἦτο μόνος μετὰ τὴν θεῖαν μητέρα του· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἤλθε, καὶ ὁ ἔραστής διεφθίρει τὸ κάλλος τοῦ ἔρωτος.

ΡΩΔΙΑ.

Ἐγὼ, τὸν ἐπαίρω ὅπως εἶναι· ἀφίνω τὴν δόξαν εἰς τοὺς ἥρωας, καὶ παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσι τόσοι ἥρωες ἱστορικοὶ καὶ μυθολογικοὶ, ὥστε βλάπτονται ἀμοιβαίως καὶ θάπτουσι τὴν δόξαν μετ' ἑαυτῶν εἰς τὸ μνημῆμα. Οἱ μεταγενέστεροι δὲν θὰ ἔχωσιν ἀρκετὴν μνήμην διὰ νὰ ἐνθυμῶνται τόσα ὀνόματα. Ἡ δόξα εἶναι ἡ λαμπρὰ γραμμὴ τὴν ὁποῖαν τὸ πλοῖον χαράσσει ἐπὶ τῆς Ἰωνικῆς θαλάσσης· ἀφανίζεται μετὰ τοῦ πλοίου καὶ μόνη ἡ θάλασσα μένει· οἱ μεταγενέστεροι εἶναι ἡ θάλασσα.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἄκουσε, Ῥοδία, σοὶ συγχωρῶ νὰ ὁμιλῆς οὕτω ὅταν εἴμεθα μόναι, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ γλύπτου Σκόπα καὶ τοῦ νέου Ἡροστράτου, πρόσεγε καλὰ μὴ κκακολογήσῃς τὴν δόξαν . . Ἰδοὺ ὁ Σκόπας· ἀκούω τὸ πλῆθος ἐπευφημῶν τὸ ὄνομά του. Βλέπεις ὅτι τὸ πλῆθος δὲν ἔχει τὴν γνώμην σου.

ΡΩΔΙΑ.

Τόσῳ καλλίτερον! πρέπει νὰ ἔχω δίκαιον.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Αἱ Αἴγται, Σκοπᾶς.

Ἡ Ῥοδία μεταβαίνει καὶ κάθηται ἐμπροσθεν τῶν δρυεῶν καὶ ὑφαίνει διὰ κερκίδος.

ΣΚΟΠᾶς.

Ἠρατιὰ Ἀθηναίς, εἶθε ἡ νέκ αὕτη ἡμέρα νὰ σοὶ ἦναι γλυκεῖα καὶ αἱ Χάριτες νὰ ἦναι πάντοτε μετὰ σοῦ!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ὁ θεός τῆς τέχνης εἶπε νὰ σέ βοηθῇ πάντοτε, εὐγενέστατε γλύπτα, υἱὸς τοῦ Μηλίου Σκόπα. Προσκύνησον τοὺς ἑφεστίους θεοὺς μου, θὰ σέ φιλοξενήσωσι... Τί καλὸν νέον φέρεις;

ΣΚΟΠΑΣ.

Ἐτελείωσα τὸ ἔργον μου.

ΑΘΗΝΑΙΣ, ἐνθουσιῶσε.

Ἀθάνατοι θεοί! Ὁλὴ ἡ πόλις τῆς Ἐφέσου ἄς στολισθῇ διὰ μύρτων καὶ ῥόδων! Ἡ τοὺς ἑλεφαντίνους θεοὺς φέρουσα τριήρης, ἡ τριήρης ἡ ἀγαθάγγελος ἄς στρέψῃ τὴν πρῶραν πρὸς τὸν Πειραιᾶ, ὅπως φέρῃ τὴν ἀγγελίαν ταύτην εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς! Πᾶσα ἡ καλλιτεχνικὴ Ἑλλάς ἄς σκιρτήσῃ ὑπὸ χαρᾶς ὁ μέγας γλύπτης τῆς Μηλίου ἐπλάσῃ τὴν Ἀφροδίτην του!

ΣΚΟΠΑΣ.

Δὲν προσθέτεις τίποτε περισσώτερον, ὠραία Ἀθηναίς;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Λέπει τίποτε εἰς τὸν θριάμβόν σου;

ΣΚΟΠΑΣ.

Ναί.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τί λοιπόν;

ΣΚΟΠΑΣ.

Ὁ ἔρωσ σου.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἡ δόξα δὲν σέ ἀρκεῖ;

ΣΚΟΠΑΣ.

Αἰ! Ἡ δόξα ἄνευ τοῦ ἔρωτος εἶναι ὁ Παρθενών ἄνευ ἡλίου! Ὁ καλὴ Ἀθηναίς, ὁ καλλιτέχνης ἀποσπᾷ τὸ μάρμαρον ἀπὸ τὰς φλέβας τῆς Πάρου, καίει τὸ μέτωπόν του ἀγρυπνῶν ὅπως μαντεύσῃ τὸ θεῖον ἰδανικόν, παραδίδει τὴν καρδίαν του εἰς τοῦ τιτάνος τὸν γυπαῖνα ἀράσῃ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ τὴν φιλόγα τῆς πλάσεως, πράττει πάντα ταῦτα ὅπως καταθέσῃ εἰς τοὺς πόδας μιᾶς γυναικὸς τὰς λύπας, τὴν χαρὰν, τοὺς θριάμβους του, ὅπως νικήσῃ τοὺς ἀντιπάλους του ἐν τῇ ἐρωτικῇ πάλῃ τῆς πτωχῆς μεγαλοφυΐας, ἥτις οὐδὲν δίδει πρὸς τὴν πλουσίαν ἀνοησίαν ἥτις δίδει τὸ πᾶν. Ὁ καλλιτέχνης ζητεῖ μὲν παρὰ τοῦ πλήθους τὴν δόξαν, ἀλλὰ διὰ νὰ χειροκροτηθῇ μακρὰν τοῦ πλήθους ὑπὸ δύο κομψῶν χειρῶν, νὰ ἐνθαρρυνθῇ ὑπὸ φιλικῶν χειλέων καὶ οὐρανίων μειδισμῶν! Ἡ δόξα εἶναι ἡ ὁδὸς σκοπὸς εἶναι ὁ ἔρωσ!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Καὶ αἱ γυναῖκες, Σκόπα, αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου σου, πιστεύεις ὅτι εἶναι ἀνάισθητοι πρὸς τὴν δόξαν καὶ ὅτι οφείλουσι ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς τὸ νὰ στεφανώσι κρυφίως ἕνα μέγαν καλλιτέχνην, χωρὶς νὰ λαμβάνωσι καὶ αὐταὶ παρὰ τοῦ πλήθους ὀλίγον ἐκ τοῦ θυμιάματος τὸ ὅποιον καίεται δι' αὐτόν; Καὶ ἐγὼ ἀγαπῶ τὸν κράτον τοῦ θριάμβου, τὴν μελοποιίαν

τῶν ἐπευφημιῶν θέλω τὸ πλήθος νὰ γνωρίζῃ τὸ ὄνομά μου ἐν ὅσῳ ζῶ καὶ νὰ μὴ τὸ λησμονήσῃ μετὰ τὸν θάνατόν μου. Ἀποστρέφομαι τὴν ὑβριστικὴν λήθην τοῦ τάφου, θέλω νὰ κατακτήσω τὴν μεγάλην τοῦ θανάτου παρηγορίαν, τὴν ἀθανασίαν.

ΣΚΟΠΑΣ.

Σοὶ τὴν δίδω, Ἀθηναίς! Ἡ χάρις σου, ἡ καλλονὴ σου, τὸ μειδιάμά σου εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς ἀχώριστα ἀπὸ τὸ ἔργον μου· σὺ μ' ἐνέπνευσες, ἡ χεὶρ σου ὠδήγησε τὴν σμίλην μου.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Σκόπα, ἐνέπλησες τὴν καρδίαν μου εὐγενοῦς ὑπερηφανίας. Ναί, ἡ Ἐφεσσος θὰ μάθῃ ὅτι ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Σκόπα ἐλάβε τοὺς χαρακτήρας τῆς Μιτυληναίας Ἀθηναίδος, ἀλλὰ τὸ ἄστρον μου εἶναι ἐτι ὑψηλότερον... Συγχώρησόν με, Σκόπα, προκαίμένου περὶ δόξης ἡ φιλοτιμίας δὲν ἔχει ὄρια.

ΣΚΟΠΑΣ.

Ναί, μετὰ τὸν ἔρωτα οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει γλυκύτερον... Σ' ἐννοῶ, ὠραία Ἀθηναίς! θέλω ὅλη ἡ Ἑλλάς νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἐνδόξου ὑποδείγματος τὸ ὅποιον ἐξέλεξα· θέλω νὰ τὸ καταδείξω εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, καὶ θὰ ἐπιγράψω ἐπὶ τοῦ βάθρου τὰς τρεῖς ταύτας λέξεις: «Ἀθηναίς ἡ Μιτυληναίσα.»

ΑΘΗΝΑΙΣ, ἀγαλλομένη.

Εὐτόχει, Σκόπα, διότι ἐνόησες τὴν γυναικεῖαν σκέψιν! Ὁ αἰσθάνομαι ὅτι ὁ θριάμβος τῆς ὑπερηφανίας εἶναι βάλσαμον τῆς καρδίας! Αὔριον θὰ εἶμαι θεὰ αὔριον θὰ ταπεινώσω τὴν Ἑφεσίαν Ἀρτέμιδα ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ βάθρου μου! Σκόπα, ἂν εἶχον τοὺς θησαυροὺς τῆς Περσίας, τοὺς κήπους τῆς Εὐδαιμόνοιο Ἀραβίας, τὸν θρόνον τοῦ Πόντου θὰ σοὶ τὰ ἐδίδα σήμερον εἰς ἀνταμοιβήν.

ΣΚΟΠΑΣ.

Ὁς εἰς τὴν καρδίαν μου τὴν ἐλπίδα, καὶ ὁ κόσμος ἄς τηρήσῃ τοὺς θησαυροὺς του.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἐλπίζε!

ΣΚΟΠΑΣ, πίπτει εἰς τοὺς πόδας τῆς Ἀθηναίδος.

Θεῶ, κατέστησες θεὸν τὸν καλλιτέχνην ὁ Ὀλυμπος εἶναι ἐδῶ...

ΑΘΗΝΑΙΣ, ἐγειρούσα αὐτόν.

Ὀχι, εἰς Μιτυλήνην. Ὁ πόσον θὰ εἶμαι εὐτυχῆς διηγούμενη τὴν δόξαν μου εἰς τὴν ὠραίαν γῆν τῆς γεννήσεώς μου! Ἐκεῖ θὰ εἴρω τὸν ἔρωτα, ἐκεῖ θὰ σέ ἀγαπήσω.

ΣΚΟΠΑΣ, ἐνθουσιῶσιν.

Τέχνη θεῖα! σμίλη τοῦ γλύπτου! μάρμαρον τῆς Πάρου! Χαίρετε! Σεῖς μ' ἐδώκατε τὴν γυναῖκα ταύτην! Ὅλα τὰ πλούτη ἐνὸς σατράπου δὲν ἤθελον τύχει ἐνὸς μειδιάματός τῆς, καὶ ὅμως πτωχὸς τεχνίτης θὰ γείνη σύζυγός τῆς!

ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ

THE

ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΣ.

(Συνέχ. Ἰδε ἀριθ. 404—405.)

Δ'.

Ἐγὼ δὲ ἤρχισα ἀμέσως νὰ ετοιμάζωμαι, μηδόλις ἐξερχομένη τοῦ δωματίου μου· μόνῃ ἡ Λουίζα ἤρχετο συνεχῶς. Εἰ δὲ καὶ ἐφοβούμην μὴ θελήσῃ καὶ ὁ Ροβέρτος νὰ με ἴδῃ, εὐτυχῶς δὲν τὸ ἐζήτησεν.

Ἐἶχε φθάσει ἡ 2 Σεπτεμβρίου, καὶ τὸ ἑσπέρας τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀπεφασίσθη ν' ἀναχωρήσωσιν ὁ Ροβέρτος καὶ ἡ Λουίζα καὶ νὰ ὑπάγωσιν εἰς Παρισίους, ὅπου θὰ μετέβαινον καὶ ἐγὼ τὴν ἐπιούσαν μετὰ τοῦ θεῖου μου, μετὰ δύο δὲ ἡμέρας θ' ἀνεχωροῦμεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγας ὥρας ἔμελλε νὰ διατρίψω ἐτι εἰς Ville-Ferney, ἡ Λουίζα ἀπήτησε νὰ συνέλθωμεν πάντες· εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην δὲν ἐναντιώθη, καθόσον ἡ ἀναχώρησίς μου ἦτο προσεχής. Ὅτε εἰσήλθον εἰς τὴν αἴθουσαν στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ θεῖου μου, ὁ Ροβέρτος ἐκάθητο πλησίον παραθύρου, παρὰ τὸ κέντημά μου, περιφέρον τὴν μετὰξαν μεταξὺ τῶν δακτύλων του. Ἀκούσας δὲ βήματα ἀνύψωσε τὴν κεφαλήν. Τὸ κατ' ἐμὲ εἰσήλθον φέρουσα θώρακα ὑπερηφανίας, καὶ ἀόψασιν ἔχουσα νὰ δεῖξω ἀμετρον χαρὰν διὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, ὥστε νὰ πεισθῇ ὅτι κακῶς ἐξέλαβεν ὅτι ἐνόμισε βέβαιον. Ὁ θεός μου μ' ἔφερε πρὸς τὸ παράθυρον ἐκεῖνο, καὶ μ' ἐκάθισεν εἰς μέγα ὀρανίον.

— Εἰσαι καλῆτερα; ἠρώτησεν ὁ Ροβέρτος ἀπὸ ἐκάθησας. ἐνῶ ἡ Λουίζα παρέθετο πλησίον μου βιβλία καὶ τὸ κέντημά μου. Δὲν εἰσαι ἀκόμη ἀδύνατος διὰ ταξίδιον;

— Εἰμαι πλέον δυνατὴ ἀφόσον φαίνομαι, ἀπεκρίθη ἐντόνωσ· πλὴν τούτου ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἀέρος καὶ τὰ νέα πράγματα θὰ με ὠφελήσουσιν... Θὰ τρέχω εἰς τὰ βουνα με τὸν θεῖόν μου...

— Ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν, ἀπεκρίθη οὗτος γελῶν, ἡ Μαγδαλινὴ θ' ἀναβῆ εἰς τὸ Λευκὸν ὄρος.

Καὶ διεγράψαμεν τὸ σχέδιον τῆς ὁδοπορίας εἰς τε τὰς Ἄλπεις καὶ τὴν Ἰταλίαν, καθ' ἧς θὰ ἐφθάνομεν εἰς τὴν Νεάπολιν μετὰ πέντε μῆνας.

— Καὶ μετὰ ταῦτα τί θὰ κάμετε; ἠρώτησεν ὁ Ροβέρτος.

— Μετὰ ταῦτα, εἶπεν ὁ θεός μου, μετὰ ταῦτα ἡ Μαγδαλινὴ θέλει νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἡλίου. Ἴσως θὰ κάμωμεν καὶ τὸν γύρον τοῦ κόσμου.

— Δὲν θέλετε τουλάχιστον, ἠρώτησεν ἡ Λουίζα, νὰ ἐλθῶ νὰ σὰς ἐναγκαλισθῶ εἰς Νεάπολιν, πρὶν ἐπιχειρησῆτε τὸν περίπλοον τῆς οἰκουμένης.

ΑΘΗΝΑΙΣ, ἀκρωμένη.

Ἀκούεις μουσικὴν, Σκόπα; δὲν ἀναγνωρίζω τὰ μέλη τῶν ἱερέων τῆς Ἀρτέμιδος.

ΡΟΔΙΑ, πρεσβερούσα ἐκ τοῦ ἐξώστου.

Θεοῦρα νεανίδων προχωρεῖ καὶ διευθύνεται πρὸς τὴν οἰκίαν ταύτην. Φάλλει τὸν ὕμνον τῆς Ἀμαθοῦντος. Ἡ Ἀρτεμις θὰ ἦναι μηχανικὴ ὡς γείτων ἀκούουσα ἐρωτικούς διαλόγους ἔμπροσθεν τῆς θύρας τῆς.

ΣΚΟΠΑΣ, ἀστειρῶς.

Νέχ κόρη, πρόσεξε μὴ κακολογῆς τὰς μεγάλας θεότητας.

ΡΟΔΙΑ

Διατί αὕτη ἡ μεγάλη θεότης ἦλθε καὶ κατόκησεν ἔμπροσθέν μας!

ΣΚΟΠΑΣ.

Μακαρίζου ἐξ ἐναντίας διότι ἔχεις ἐνώπιόν σου τὸν ναὸν τοῦτον, τὸ ἑβδομον τοῦ κόσμου θαῦμα.

ΡΟΔΙΑ.

Προτιμῶ τὸν κολοσσὸν τῆς Ρόδου.

ΣΚΟΠΑΣ.

Δούλη, σιώπα!

ΡΟΔΙΑ.

Εἰς τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἀπόκρισις· ἔχεις δίκαιον.

("Ἀπεχωρεῖ.")

ΣΚΟΠΑΣ.

Ἀθηναίς, αἱ νέα τεχνίτριαι τοῦ θεάτρου τῆς Ἐφέσου, αἱ ὠκεανίδες τοῦ χοροῦ τοῦ Προμηθέως, ἀσπασθεῖσαι τὸ ἀγαλλμά μου ἐρχονται νὰ ὀδηγήσωσιν ἐν θριάμβῳ τὸ θεῖον ὑπόδειγμα εἰς τὸ ἐργαστήριόν μου.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Σκόπα, ἀναγινώσκεις εἰς τὴν γυναικεῖαν καρδίαν, καὶ εἶσαι ἀξίος ἀγάπης. Τὸ ἑσπέρας, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς σελήνης, ὑπάγε εἰς τὴν προκυμαίαν καὶ παρασκαύασε τὸ πλοῖον τὸ φέρον τὰ ὑφάσματα τῆς Μιλήτου εἰς Μιτυλήνην.

("Ἐξέρχεται.")

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ.

ΡΟΔΙΑ, μόνη.

Ἦθελον νὰ ἐβλεπα τώρα τὸ πρόσωπον τῆς Ἀρτέμιδος· τὸ φῶς τῆς σελήνης θὰ ἦναι σκοτεινὸν ἀπόψε. Ἡ ὠραία μου δέσποινα θὰ ἔχῃ βωμὸν καὶ, ὅταν θὰ γείνη ὄλιως δόλου θεᾶ, θὰ ζητήσω παρ' αὐτῆς ἕνα τέλειον ἐραστήν εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν μου. Αὕτη εἶναι ὅλη μου ἡ φιλοδοξία... τέλειος ἐραστής... Μικρὸν πράγμα καθὼς βλέπετε... Ἀκούω κράτον βημάτων εἰς τὴν εἴσοδον... Εἶναι ἡ ὠρα τῶν ἐπισκέψεων καὶ τῆς ἀπιδίας... Ἄ! δὲν εἶναι ἀηδία, εἶναι ὁ Ἡρόστρατος... Αὐτὸς δὲν κατασκευάζει μὲν θεᾶς, ἀλλ' εἶναι εὐγενὴς πρὸς τὰς γυναῖκας καὶ τὰς ἀφίνει νὰ ὀμιλοῦν.

("Ἐξοιτᾷ τὸ τέλος.")

— Άν είσθε φρόνιμοι... βλέπομεν, απεκρίθη ο θεός μου, άναχωρών ίνα ύπάγη εις τόν συνήθη περιπάτον του. Εκάλεσε δὲ καί τόν Ροβέρτον, ούτος ἕμους άπεποιήθη.

Ἡ Λουίζα, άσχολουμένη εις τὰ του ταξιδίου μου, και επιθυμούσα νὰ μὴ με αφήση νὰ κοπιάσω, ειςήρχετο και εξήρχετο άδικακώς, έδιδε δικταγὰς και συνωμίλει και με ημάς. Ἦλθεν ἕμους ὡρα καθ' ἣν ανέθη εις τὸ δωμάτιόν της ὅπως γράψη επιστολάς τινάς· ὅθεν ἔμεινα μόνη μετὰ του Ροβέρτου. Αεπτότατά τινα ζώψια, βομβοῦντα περιχαρῶς περι ημάς, και όρίζων ὡχρότερος του φθινοπώρου, διήγειρον αίσθήματα γαλήνης και άμουδίας πίστεως.

— Πότε θὰ ένταμωθῶμεν ἐκ νέου; ηρώτησεν ὁ Ροβέρτος.

— Αὔριον... απεκρίθην ὑπομειδιάσασα.

— Ναι, και μετὰ ταῦτα;

Άλλ' ἐγὼ δὲν εἶχα τὸ θάρρος ν' άποκριθῶ, διότι με ήτένιζε περίλυπος, ὡς ἂν ήθελε νὰ ἐγχαράξῃ εις τὴν μήμην του ἐν πρὸς ἐν τὰ χαρακτηριστικά μου.

Μεταξὺ των ἐν τῷ δώματι άνθέων, ἐν των ὠραιότερων, συντριβὴν ὑπὸ του ανέμου, έσειετο ἐπὶ του τρυφεροῦ του καυλοῦ, και ήρχετο πρὸς τὸ ημίκλειστον παράθυρον. Ὁ Ροβέρτος, κόψας αὐτὸ μοι τὸ προσέφερε, και ὅτε έτεινα τὴν χεῖρα νὰ τὸ λάβω, κρατήσας τους δακτύλους μου περιειργάζετο αὐτούς ὡς ἂν ήθελε νὰ μαντεύσῃ τι. Μετὰ μικρὸν δὲ κλίνας πρὸς ἐμὲ τὴν κεφαλὴν και ὑψώσας τους ὀφθαλμούς· — Ἐμὲ λοιπόν, ἐψιθύρισεν, ἐμὲ ηγάπας, Μαγδαληνῆ, και ἕμους άναχωρεῖς, και χωρίζεμεθα διὰ παντός!..

Και νὰ διαμαρτυρηθῶ ἂν ήθελα, τοσοῦτον ἐπάγωσαν τὰ χεῖλή μου, ὡστε δὲν εἶχα δόλου δύναμιν· ἀλλὰ πρὸς τί νὰ τολμήσω ν' άπολογηθῶ, ἄφου έβλεπον ὅτι ἐνόησε καλῶς τὸ πρᾶγμα; άπέσυρα λοιπόν τὴν χεῖρα και έσκέπασα τους ὀφθαλμούς μου.

— Διὰ τί, εἶπεν, άποστρέφεις τὴν κεφαλὴν; διὰ τί κρύπτεις τὰ δάκρυά σου; διὰ τί θέλεις ν' άπατώμεθα ἀκόμη; Θαυμάζω τὴν γενναιότητά σου! Διὰ τί νὰ μὴ με τὸ είπης πρὶν καταντήσῃ ἀδιόρθωτον τὸ πρᾶγμα; Ὅθ' ἤμεθα τόσον εὐτυχεῖς!.. τόσον σε ηγάπησα!.. Ἄν ήξευρες πόσον σε ηγάπων, δὲν θὰ ἔκαμες ὅτι ἔκαμες. Ἢ σκληρά! εις ποῖον άγνωστον θεόν έθυσίαςες τὴν ζωὴν σου και τὴν ζωὴν μου;

Και ταῦτα λέγων ἐγονυπέτησεν ἐνώπιόν μου, ἐνῷ τὰ δάκρυά μου τρέχοντα ποταμῆδόν, ἐστάλαζον εις τὴν κεφαλὴν του.

— Ὅταν ἐνθυμούμαι ὅτι ὁ ἄναχωρήσας, ὅτι δὲν θὰ σε ἰδῶ πλέον, και ὅτι εις τὴν άβυσσον ἢ ὁποῖα μὰς χωρίζει θὰ προσθήσῃ και τὴν άπουσίαν, μ' ἔρχεται νὰ σε βλασφημήσω... Τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν

ὁποῖαν με εἶπες, ὅτι ἀγαπᾷς ἄλλον, ἐνόμισα ὅτι μεγαλῆτερον πόνον δὲν θὰ αἰσθανθῶ εις τὴν ζωὴν μου· ἤπατώμην ἕμους. Ἀλλὰ καθόσον ηύξανε τὴ φῶς, ὅταν λόγια άσυνώρητα, προφερθέντα ἐν ὤρᾳ παρρησιότητος, τὰ ὁποῖα μόνος ἐγὼ ἐνόουν, με άπεκάλυψαν τὴν ἡρωικὴν σου τρέλαν, ὅταν ἀργότερα εἶδον τὸ κάλλος σου τηκόμενον, ὅταν τὸ μεγαλύτερον ἢ μᾶλλον ἢ ἀδυναμία τῆς ψυχῆς σου με ἐγειναν γνωστὰ, τότε μόνον ἠσθάνθην ἀληθινὸν πόνον. Καὶ ἕμους ἐσιώπων, έθαψα τὴν ἀπελπισίαν μου, ἐπάτηξα, μκρτύρωμαι τὸν θεόν, νὰ γίνω ἄξιός σου... Ἄν τώρα ανοίγω τὴν καρδίαν μου, τὴν ανοίγω διότι αἱ δυνάμεις μου με προδίδουν και τὸ θάρρος μου καταβάλλεται. Σὲ λατρεύω, και ἕμους θὰ σε χάσω. Ἄς συγχωρήσωμεν τουλάχιστον ἅπαξ εις τὰ δάκρυα και τὰς καρδίας μας νὰ ἐνωθῶσι. Δὲν εἶναι ἄληθές ὅτι με ηγάπησες πολὺ;

— Ροβέρτε, ανεφώνησα μετὰ βαθυτάτης θλίψεως, διὰ τους οἰκτιμούς του Θεοῦ, μὴ ὀπλίξῃσαι με τὴν ἀδυναμίαν μου, εις βαθμὸν ὡστε νὰ με κάμῃς νὰ καταφρονῆσω τὸν ἐαυτόν μου· ἄφες με ν' άναχωρήσω χωρὶς τύψιν συνειδήσεως. Σ' εξορκίζω εις τὴν τιμὴν σου νὰ με αφήσῃς ἤσυχον, ὡστε νὰ μὴ ἀδικήσω τὴν Λουίζαν... Εἶπον και ἐπροσπάθησα νὰ τὸν αποβάλω· ἀλλ' αὐτὸς συσφίγγων με·

— Μὴ με άποκρούης, ἐκραξέ· σε σέβομαι βαθύτατα. Ἐνθυμείσαι ἂν σε εἶπον ποτὲ μίαν κἀν λέξιν προσβλητικὴν; Μήπως δὲν ἐπροσπάθησα και ψυχρὸς νὰ φανῶ πρὸς σε εις βαθμὸν, ὡστε ἠσθάνθῃς ζηλοτυπίαν. Μὴν τὸ ἀρνῆσαι ὅλα τὰ έβλεπα και τὰ ἐνόουν· ἄφες με μίαν στιγμὴν γονυπετῆ ἐμπροσθέν σου. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη και τελευταία εὐτυχία, τὴν ὁποῖαν ἠμπορεῖς νὰ με δώσης.

— Διὰ τὸ ὄνομα του Θεοῦ, Ροβέρτε, ἄφες με· δὲν ἀκουεῖς; κάποιος, εἶναι εις τὸ δῶμα. Καὶ ἐσηκώθην κάτωχρος ὑπὸ τρόμου, διότι μοι ἐφάνη ὅτι ἤκουσα παρατριβόμενα τὰ ἄνη πλησίον του παραθύρου και ὅτι εἶδον σκιάν.

— Κανεῖς δὲν εἶναι, απεκρίθη ὁ Ροβέρτος βιάζων με νὰ καθῆσθαι. — Κᾶτι ἤκουσα εἶπον ἔντρομος. Θεὲ μου! μὴν εἶναι ἡ Λουίζα, ἢ κανεῖς ὑπηρετίης. — Πῶς τρέμεις, ἀγαπητή μου! εἶπε παρατηρήσας καλῶς εις τὸ δῶμα. Μήπως νομίζῃς ὅτι σε ἔκαμα κκόν; ἢ ψυχὴ σου εἶναι καθαρὰ ὡς ὁ οὐρανός.

— Εἶσαι γονατιστός, Ροβέρτε, ἐμπροσθέν μου... — Καὶ τί φοβείσαι; Κανεῖς δὲν ἔρχεται ἀπ' ἐδῶ τὴν ὥραν αὐτὴν. Ἐλά, χαμογέλασε· τὸ ἔντρομόν σου βλέμμα με φοβίζει. Ὅθ' ἔλθη τάχα ἡμέρα ὅτε θὰ βλέπόμεθα ἀκινδύτως, ὅτε αἱ καρδίαι μας θὰ εἶναι εις παρακμήν; Τί λέγεις; εἶναι δυνατόν; Ὅθ' ἡμ-

πορέσωμεν ποτὲ νὰ πιάσωμεν τὰς χεῖράς μας χωρὶς φόβον, και νὰ διηγηθῶμεν τὰ παθήματά μας, ὡς δύο ναυκτοὶ σωθέντες ἀπὸ τρικυμίων; Δὲν τὸ ελπίζεις βλέπω, Μαγδαληνῆ, και ἔχεις δίκαιον νὰ με άποσειύγῃς. Εἶναι δυνατόν νὰ ζῶμεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην και νὰ εἴμεθα ξένοι; Ὅθ' ἐπαλιάρκων ἐκίγον καιρὸν ἀκόμη, και μετὰ ταῦτα θὰ σε ἤρπαξα εις τὰς ἀγκάλας μου, θὰ σε μετέφερα εις τὸν ἡμιάγριον τόπον μου, και μεταξὺ δασῶν θὰ ἔκρυπτα τὴν εὐτυχίαν μου... Τί ὄνειρον, Μαγδαληνῆ! ἂν ἦτο ἀκόμη καιρός!..

Τοιαῦτα τινὰ ἐξηκολούθει λέγων ποτὲ μεν πρότερον, ποτὲ δὲ παραφερόμενος ὑπὸ τῆς βιαίας του φύσεως, ἀλλὰ πάντοτε ὁμολογῶν τὸ ἀδυσώπητον τῆς τύχης του.

Προχωρούσης τῆς ἡμέρας ἐφθασεν ἡ ὥρα του γεύματος· ἀλλ' ὁ θεός μου δὲν ἐρρίνετο. Εἶπε δὲ ὁ ὑπηρετίης ὅτι εἶχεν ἐξέλθει πρὸ μικροῦ, και ὅτι παράγγειλε νὰ μὴ τὸν περιμένωμεν εις τὴν τράπεζαν, διότι εἶχε σπουδαίαν ὑπόθεσιν. Ἡ Λουίζα ἐλυπέτο, διότι τὸ ἐσπέρας ἐκεῖνο ἔμελλε ν' άναχωρήσῃ μετὰ του άνδρός της εις Παρισίους, και ἐπεθύμει νὰ φιλήσῃ τὴν δεξιάν του πατρός της. — Ὅθ' τὸν ἔτυχε βεβαίως καμμία σπουδαία ὑπόθεσις, μοι εἶπεν ἀναβαίνουσα εις τὸ ἔχημα... Εἶπέ τον πόσον ἐλυπήθην... Καλὸν αὔριον, Μαγδαληνῆ, προσέθετο φιλήσασά με. — Ἀγαθὴ μου Λουίζα, δὲν ὑποπτεύεσο τὴν ὥραν ἐκεῖνην, ὡς δὲν ὑποπτεύομην οὐτ' ἐγὼ, ὅτι δὲν θὰ συναντηθῶμεν πλέον.

Εἶχον τους ὀφθαλμούς προσηλωμένους εις τὴν ἑμαῖζαν ἕως ὅτου ἐφάνετο, και μετὰ ταῦτα ἤκουον τὸν κρότον των τροχῶν και τὸν ποδοβολητόν των ἵππων· διὰ τὴν δρόσον ἕμους και τὴν σιωπὴν τῆς νυκτὸς ἐπανῆλθον εις τὴν οἰκίαν και περιέμενον τὸν θεῖόν μου πολὺ ἀργά. Καὶ ὅτε μόνον ἠσθάνθην ἐμυτὴν καταβεβλημένην ὑπὸ του κόπου κατεκλίθην, παραγγείλασα τὴν ὑπηρετίδα νὰ μ' ἐξυπνήσῃ ὅταν ἐπιστρέψῃ ὁ θεός μου. Μετὰ μικρὸν δὲ άπεκοιμήθην, και δὲν ἐνόησα ἂν τῶνόντι τὸν ἤκουσα ἐπαυελθόντα ἢ ἂν ὀνειρεύθην. Ὁ Θεὸς συγκάτευσε νὰ γείνη ἡ βραχεῖα αὐτὴ ἄνακωχὴ μεταξὺ των παρελθόντων πόνων και τῆς συμφορᾷς ἣτις με περιέμενε τὴν πρωίαν.

Ε΄.

Ἐνῷ ἐτοιμάζομαι νὰ περιγράψω τὰ ἐπόμενα, αἰσθάνομαι καταπιπτούσας τὰς δυνάμεις μου. Ὅταν δὲ φέρω κατὰ νοῦν ὁποῖος θὰ ἦτο ὁ βίος μου ἂν δὲν συνέβαινον ὅσα συνέβησαν, ἀπελπισία και ἀγανάκτησις σχεδὸν ἐξαλείφουσι τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεώς μου. Ναι, και τὴν ὥραν ἐκεῖνην, ὁμνῶ, ἢ καρδία μου ἦτον ἄγνη ἂν και ἄσθενής. Ναι μεν δὲν εἶ-

χον τὴν δύναμιν νὰ παλιάρκω, εἶχον ἕμους τὴν θέλησιν νὰ φύγω.

Ὅτε ἤνοιξα τους ὀφθαλμούς μετὰ τὸν ἤσυχον ἐκείνον ὑπνον, τὸν ὁποῖον ἄγνοῶ ἕκτοτε, αἱ ἀκτίνες του ανατέλλοντος ἡλίου εἰσέδυσον εις τὸν κοιτώνά μου. Ἐλαφροὶ κρότοι, οἱ κρότοι οἱ ἀναγγέλλοντες ὅτι ἐξύπνησαν οἱ ὑπηρεταὶ ἐνῷ εἶτο ἀναπαύονται οἱ οἰκοδεσπόται, ἐφθανον μέχρὸς ἐμοῦ· ἀλλ' ἤκουον αὐτούς μᾶλλον κοιμημένῃ και προσπαθοῦσα νὰ παρατεῖνω τὸν ὑπνον μου, ὅπως αἰσθανθῶ ὀλιγώτερον τὰς δδύνας αἰτίνες μ' ἐδρασνίζον ἀνηλεῶς καθ' ἑκάστην. Αἰφνης ἤκουσα κρότον τροχῶν ἀμάξης και βήματα ἵππων, και ἀναπηδήσασα ἐσπευσα πρὸς τὸ παράθυρον, ὅθεν εἶδον μικρὸν ὄχημα διοικούμενον ὑπὸ του θεοῦ μου, και ἀπομακρυνόμενον μετὰ σπουδῆς. Τί ἄρα συνέβη; Ἐσήμνω τὸν κώδωνα και ἐλθοῦσης τῆς ὑπηρετίδος ἠρώτησα πρὸς του θεοῦ μου· αὐτὴ δὲ απεκρίθη ὅτι ἐξῆλθε, και ὅτι ἀφήκεν επιστολήν ίνα μοι ἐγχειρισθῆ. Δὲν ἠργοπόρησα ν' ανοίξω τὴν επιστολήν, ἐξ ἧς ἐπεσαν πολλὰ τραπεζικά χαρτονομίσματα. Ἄναγνούσα δὲ τὰς πρώτας λέξεις ἔμεινα κεραινονόκλητος· εἶδον ὅτι ἀποπέσθη διὰ παντός. Ἴδου τί μοι ἔλεγεν ὁ θεός μου. Ἡ επιστολὴ εἶχε γραφῆ τὴν προτερίαν και ἀπέπνεε τρομερὰν ἀγανάκτησιν.

«Τέλος πάντων ὅλα τὰ ἐνόησα και ὅλα τὰ ἤξεύρω. Σὲ εἶδα πρὸ ὀλίγου εις τὰς ἀγκάλας του ἔρπου σου, και ἂν δὲν σε ἐκεραυνοβόλησα και τους δύο ἀμέσως, ἔχετε χάριν τὴν Λουίζαν τὴν ὁποῖαν δὲν ἠθέλησα νὰ φονεύσω συγχρόνως. Χάριν αὐτῆς και μόνης σε ἀφήκα ζῶντας. Σὲ ἕμους τὴν ὁποῖαν ἠγάπων ὡς ἄλλην κόρην μου, σε τὴν ἐπίβουλον τῆς ἀδελφῆς σου, δὲν θέλω πλέον νὰ ἰδῶ. Ἄρα γε τύψις συνειδήσεως ἢ καπνοὶ φαντασίας σε ἠνάγκασαν νὰ ἐπιχειρισθῇς πολυχρόνιον ταξιδεῖον; Ἄρα γε ἐβαρύνθης τὸν ἐραστὴν σου, ἢ ἐντροπήεις ὅτι ἠπάταξ τους ἀγκυπνώντας σε και τους ἔχοντας ἐμπιστοσύνην εις σε; Εἶδα χθὲς ὅτι και ὅλος ὁ κόσμος ἂν μ' ἐβεβαίωνε δὲν θὰ ἐπίστευα.

» Ν' άναχωρήσῃς ἀμέσως ἀπὸ ἐδῶ, και νὰ γνωσταποιήσῃς εις τὸν συμβολαιογράφον μου τὸν τόπον τῆς κατοικίας σου· αὐτὸς θὰ φροντίξῃ νὰ ζήσης ἐν ἀνέσει και, εἰ δυνατόν, ἐντίμως· ἀλλ' αὐτὸς, αὐτὸς μόνος πρέπει νὰ ἠξεύρῃ τί γίνεσαι· ἢ Λουίζα και ὁ σύζυγός της δὲν πρέπει ν' ἀκούσωσι τὸ παραμικρὸν πρὸς σοῦ. Ταῦτα ζητῶ ἀπὸ σε ἐξορκίζων σε εις ὅτι ἔχεις ἱερὸν, εις τὴν μήμην τῆς μητρός σου, εις τὸ ὄνομα τῆς ἀθώας ἀδελφῆς σου, εις τὴν τιμὴν σου αὐτῆν, ἣτις ἴσως σώζεται και μετὰ τὸ σφάλμα σου.» «Υ. Γ. Μὴ δοκιμάσῃς νὰ δικαιολογηθῇς διότι θὰ καύσω ὅλα σου τὰ γράμματα χωρὶς νὰ τ' άνοίξω.» Ἄγνοῶ πόσον καιρὸν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν, ἔμεινα

ἀνίσθητος καὶ ἄδακρυς· ἐνθυμούμαι μόνον ὅτι ἡ ὑπηρετίς ἐλθοῦσα ἐκ νέου μὲ εἰδοποίησεν ὅτι ὁ Πέτρος ἀνέμενε τὰς διαταγὰς μου.—Θά τὸν κράξω, ἀπεκρίθη.—Καὶ σπεύσασα ἐνεδύθη. Μετὰ ταῦτα ἔγραψα πρὸς τὸν θεὸν μου πράγματα ἀσυνάρτητα, ὅ,τι κατέβη τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὴν κεφαλὴν μου. «Ναί, ἔλεγα, ἠγάπησα, ἐπάλασα. Ἐπεθύμουν νὰ εἶναι εὐτυχὴς ἡ Λουίζα καὶ χάριν τούτου ἐθυσίασα καὶ αἰσθημα, καὶ εὐτυχίαν, καὶ δολοκλήρον τὴν ζωὴν μου... Δυστυχῶς ὁμοῦ τὰς θυσίας ταύτας κατέστρεψε στιγμὴ ἀδυναμίας. Ὁ Ρόβερτος μὲ ἠγάπη καὶ τὸν ἀπέβλατον χάριν τῆς Λουίζης. Καθ' ἡμέραν ἐβλεπον τὴν εὐτυχίαν των, καὶ τμηομένη ἐπροσπάθουν νὰ φαίνομαι φαιδρά. Ἡθέλησα δὲ ν' ἀπομακρυνθῶ ὅχι ὡς ἐχουσα τύφην συνειδήσεως, ἀλλὰ διὰ ν' ἀποφύγω τὸν κίνδυνον. Καὶ ἐγὼ δὲν ἐννοῶ πῶς ἐνῶ ἐμελλε ν' ἀναχωρήσω, μ' ἐξέφυγε τὸ μυστικὸν μου... Ἴδετε τὴν πρώτην μου ἀδυναμίαν... καὶ σὰς ἀφίνω νὰ εἰπῆτε ἀν' ἡ τιμωρία εἶναι ἀξία τοῦ σφάλματος. Ἡ Λουίζα οὔτε ἠξεύρει, ἀλλ' οὔτε θὰ μάθη ποτὲ τὸ πικραμικρόν. Ποτὲ λέξις ἐκ μέρους μου δὲν θὰ ταράξῃ οὔτε αὐτὴν οὔτε σὰς. Ἐχετε ὑγείαν. Συγχωρήσατέ με ἀποποιουμένην τὰ δῶρά σας· ἡ καρδιά μου δὲν τὰ δέχεται ἀποῦ ἡ ἐδικὴ σας μὲ ἀποκρητύττει... Ἀφίνω ὑγείαν εἰς τὸν φιλοστοργόπατόν μου προστάτην. Ἡ καρδιά μου σπαράττεται ὅταν ἐνθυμῶμαι ὅτι θὰ γηράσετε χωρὶς νὰ εἶμαι πλησίον σας.»

("Ἐπεταὶ συνεχῆς.")

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΜΑΤΘΑΙΟΥ Κ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ σχεδίασμα περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνοτικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἐλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ. Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσεως (18^{τη} ἐκατοστιαστηρίδος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1867.

Εὐγνωμονοῦμεν τῷ Κ. Παρνίκα· ὅτι ἠξίωσεν ἡμᾶς τῆς ἀναγνώσεως τοῦ πονήματός αὐτοῦ, καὶ εὐγνωμονοῦμεν οὐχὶ ὡς φίλοι, ἀλλὰ ὡς Ἕλληνες· διότι, καθὼς πολλάκις ἐγράψαμεν, τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἔχει πρὸ παντὸς ἄλλου ἀνάγκη νὰ μάθῃ ὅποιον ὑπῆρξεν, ὅποια ἐπαθε καὶ ὅποια ἐπραξεν. Εἶναι τάχα ἀληθινόν, ὡς καὶ σήμερον ἰσχυρίζονται τινες, ὅτι ἐξέλιπε κατὰ κράτος πᾶς δεσμὸς συνάπτων τὸν ἀρχαῖον πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς ἑλλητισμόν, καὶ ὅτι εἴμεθα ἐκφυλάτινα καὶ παρακεκομμένα ἐξαμβλώματα τῶν βαρβάρων στιφῶν, ἅτινα κατέκλωσαν ἀλλεπάλληλα τὴν ὠραίαν γῆν τῶν πατέρων ἡμῶν; Ἡ, ἀν νομιζώμεν περιττὸν, ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τοῦ 1824 δημιουργήσαντες ἴδιαν ἐνδοξὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν, ν' ἀντικραύσωμεν καὶ

δι' ἄλλων ἀποδείξεων τὴν παράδολον ταύτην κατηγορίαν μᾶλλον ἢ γνώμην, δὲν εἶναι τούλάχιστον περιεργόν, ἱχνηλατοῦντες τὰς βαθμίδας τῶν παρελθόντων αἰώνων, νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν γενεαλογικὴν ἀλυσιν, ὅπως ἀνεύρωμεν ὑπὸ γῆν ἐκείνον αὐτῆς τὸν κρίκον, τὸν ὅποιον κατετύθησαν μὲν, δὲν συνέτριψαν ὁμοῦ χειμαίριαι καταγίδες καὶ στυγεροὶ κατακλισμοί; Καθὼς ὁ τεχνίτης, ὁ ἐπιστήμων, ὁ στρατιωτικὸς, ὁ πολιτευόμενος τέρπεται καὶ καυχᾶται ἐπιδεικνύων διπλώματα μαρτυροῦντα τὴν ἐμπειρίαν τῶν ἰδίων πατέρων, ἢ καὶ αὐτὸς ἐκληρονόμησεν ἢ ἀγωνίζεσθαι νὰ κατακτήσῃ, οὕτω καὶ τὰ ἔθνη μεγαλύνονται ἅμα δὲ καὶ δόξαν καρποῦνται ὡς ἀκίς εὐκλεῖς ἔχοντα, ὡς τὸ ἑλληνικόν, προπάτορας, ἀποδεικνύουσιν ὅτι, εἰ καὶ κατεδικάσθησαν εἰς ἀδοξίαν πρὸς καιρὸν, ἀπ' αὐτῶν ὁμοῦ καταβαίνουσι, καὶ εἰς αὐτῶν τὸ κλέος σπεύδουσι ν' ἀναστῶσιν.

Ἀλλὰ, τίς ἡ ὁδὸς ἦν πατοῦντες δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν τὸν κρίκον ἐκείνον, ἀποῦ ἂν τὴν κἄν ἱστορικὴ δὲν ὑπολάβει μεταξὺ τῆς νυκτὸς, ἧτις τετρακοσία ἔτη ἀμφεκάλυψε τὴν Ἑλλάδα; Τὴν ὁδὸν ταύτην, πολυέλικτον ναὶ μὲν, καὶ σκοτεινὴν, καὶ δυσανάβατον, ἀλλ' ὁμοῦ προστήν· ἐπὶ τέλους πρὸς τὸν φιλοτιμίως καὶ καρτερικῶς ἐπιζητούντα τὰ πάτρια ἴχνη, ἐχάραξαν γενναίως ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἀνδρῶν φιλογενεῖς, περιαυγάζει δὲ σήμερον δι' ἀφθόνου φωτὸς καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀνὰ χεῖρας Σχεδίασματος. Εἶναι δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη ἡ τῆς γλώσσης, τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, τῶν σχολείων, τῶν συγγραμμάτων, τῶν ἐθίμων, τῶν ἠθῶν, καὶ ἐν γένει ἡ τῆς παραδόσεως.

Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῆς διακλαδώσεων ὁ Κύριος Παρνίκας ἠσπάρθη τὴν τῶν σχολείων ἰδίαν. Πρὸ αὐτοῦ ὁ αἰιδίμος Μουστοξύδης ἐπάτησε τὴν τῶν συγγραμμάτων καὶ ἐπισήμων ἀνδρῶν, ὁ Κ. Παπαδόπουλος Βρετὸς τὴν τῶν βιβλίων, ὁ Κ. Ζαμπέλιος τὴν τῆς γλώσσης καὶ τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων, ἡ Παρδώρα, ἀφ' ἧς οὐκ ὀλίγα ἀπήνησεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, πᾶσας ἐκείνας καὶ ἄλλοι ἄλλας. Μονογραφαίαι δὲ τινες, οἷα ἡ τοῦ Κ. Καστόρη περὶ τῆς ἐν Δημοτικῇ σχολῇ, τοῦ Κ. Τρικνταφυλλίδου περὶ τῶν κατὰ Πόντον Ἑλλήνων, τοῦ Κ. Δεκιγάλλα τὸ Σχεδίασμα καὶ ἕτεροι δημοσιευθεῖσαι ἐν θνησκότην, κατ' ἐθνικὴν συμφορὰν, περιοδικῶς, τῷ Φιλοστοργί φέρ' εἰπεῖν καὶ τῷ Χρυσάλλιδι, ἐξομάλυναν ἐτι μᾶλλον τὸ τραχὺ τῆς ἀναθάσεως, καὶ προσήγαγον ἀξιόπιστα τεκμήρια, ὅτι τὸ ἑλληνικόν ἔθνος, ὁ ἑλληνικὸς νοῦς, ἡ ἑλληνικὴ καρδιά διεπεραιώθησαν μέχρις ἡμῶν διὰ τοῦ ζόφου μακροτάτης ταλαιπωρίας, λελωθῆμενα μὲν, ἀλλὰ σώζοντα τὸν πρῶτον ἰδιογενῆ χαρακτήρα.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, τοῦ Κ. Παρνίκα τὸ Σχεδίασμα

ἀποτελεῖ ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων τούτων τεκμηρίων, διότι οὐ μόνον τὴν ὑπερξεν σχολείων, ἀπ' αὐτῶν πολλάκις τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἐλώσεως, ἀποδεικνύει, ἀλλὰ καὶ πλείστα ὅσα ἐνόμαξα τῶν διδασκάλων, τῶν ἀληθῶν τούτων τοῦ ἔθνους εὐεργετῶν, ἀνευρῶν σημειοῖ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς τῆ Μεγάλῃ, καὶ νῦν ἐτι ἀκμαζούσῃ, τοῦ Γένους Σχολῆς ὑπῆρξεν καὶ ἄλλαι περὶ τὰς εἰκοσιν, ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπερχίαις τῆς Τουρκίας περὶ τὰς ἑκατὸν, ἐν ταῖς Ἀσιατικαῖς περὶ τὰς εἰκοσιν, ἐν ταῖς νήσοις περὶ τὰς εἰκοσιπέντε, καὶ δύο ἕτεροι δεκάδες ἐν ταῖς κατὰ Ῥωσίαν καὶ Δύσειν ἑλληνικαῖς ἀποικίαις. Ἐν πάσαις δὲ ταύταις ἡρμηνεύοντο πρὸ παντὸς ἄλλου οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς, καὶ ἡρμηνεύοντο οὐχὶ ἀπλῶς ὅπως πρὸς τοὺς ξένους, παρ' οἷς προτίθενται ὡς ὑποδείγματα ἐξόχου τέχνης καὶ καλλονῆς, ἀλλὰ ὡς ὅροι πατριωτικῆς διαθήκης, τῶν ὁποίων ἡ εὐσεψὴς καὶ αὐστηρὰ ἐκπλήρωσις ἐπεβάλλετο εἰς τὰ νόμιμα τέκνα. Ὡς θεῖα ῥήματα ἀνεκφυλοῦντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα αἱ γνώμαι τῶν ἀρχαίων, καὶ ὡς κἀνόνες διαγωγῆς, ὡς κεφάλαια νόμου, ὡς πλάκες Μωσέως μετεδίδοντο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἐκαστος διδάσκαλος, ἕκαστος ὅπως οὐκ ἐπεκιδευμένος πατὴρ, ἦτο ζῶν ἀνθολόγιον τοῦ Στοβαίου, οὐδεὶς δ' ἐτόλμα νὰ ἐρίσῃ, καὶ ἐσφαλμένον ἀν' ἦτο, πρὸς τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Δημοσθένους, ἢ καὶ τῶν κατωτέρων ἀξίας ἀρχαίων συγγραμμάτων, διότι ἐλάτρευεν αὐτὸ ὡς εὐαγεῖ παρὰ γέφυρα ἀειποθῆτου γεννήτορος. Τῶν διδασκόντων ὁ ζῆλος ἦτο ἀκάματος, περιφλεγῆς, ἀσβεστος, οἱ δὲ διδασκόμενοι δὲν ἐμάνθανον, ὡς σήμερον, γράμματα ἵνα γίνωσιν ὑπάλληλοι, ἢ σκοπὸν μόνον ἔχοντες πορισμὸν χρημάτων, ἀλλ' ἵνα καλλιεργήσωσι τὸν χερσῶθέντα ἀγγρὸν τοῦ ἔθνους. Ἐκαλλιέργουν δὲ καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι τὸν ἀγγρὸν, οὐ μόνον κοπιῶντες ἀλλὰ καὶ κινδυνεύοντες. «Ἐκαστος τῶν κρατούντων, καὶ ὁ ἐσχρατος, ὡς γνωστὸν, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φορολογῇ, νὰ τυραννῇ καὶ ν' ἀποκτείνῃ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ σχολεῖα, διεγείροντα ὑποψίας, κατετρέχοντο παντοιοτρόπως, καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ἐσοφίζοντο παντοίους ἐπίσης τρόπους ὅπως ἀποφεύγῃσι τὴν ὄργην ἐκείνων. Διὸ ὁσάκις συνήρχοντο εἰς τὸ σχολεῖον εἰς ἐξ αὐτῶν, ἱστάμενος ὡς κατασκευὸς πλησίον παραθύρου, ἐστρεφεν ἀνήσυχος πανταχοῦ τὸ βλέμμα, καὶ ἐδίδε πρὸς τοὺς ἄλλους τὴν εἰδησιαν ἐὰν ἐβλεπεν Ὀθωμανὸν ἐρχόμενον μακρόθεν. Καὶ ἀμέσως ἐγένετο βαθεῖα σιωπὴ διότι οὐκ ἐπὶ εἰς διδάσκοντα, καὶ εἰς διδασκόμενους, ἀν' ὁ ἀγέρωχος διαβάτης ἤκουε θόρυβον ἢ φωνὰς μαρτυρούσας διδασκαλίαν! Ἀνέβαινον ὅλος πνέων θυμὸν εἰς τὸ ἐπίτηδες ζοφοῦμενον σχολεῖον, καὶ ἐξυλοκόπει, καὶ ἐτραυματίζει, καὶ μίαν μίαν

ἀπέσπα τὰς τρίχας τοῦ διδασκάλου, ἂν ἐτύγγανε φέρων, ὡς σνήθης τότε, πώγωνα (1).»

Ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ κίνδυνος ἦτο φοβερώτερος, διότι οὐδ' εἰς σκότιον δωμάτιον ἐτόλμα νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνὴν ὁ διδάσκαλος τὴν ἡμέραν. Ἐκεῖ οἱ μαθηταὶ, ἐξερχόμενοι ἐντρομοὶ τὴν νύκτα, καὶ ὑπὸ μάλης ἔχοντες κεκρυμμένα τὰ τετράδια, ἐπεκαλοῦντο ἄδοντες τὴν βοήθειαν τῆς σελήνης, ὅπως εὐσάδωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν περισπούδαστον νὸν τῶν Μουσῶν.

- «Φεγγαράκι μου λαμπρὸ,
» γέγνε με νὰ πορπατῶ,
» Νὰ πηγαίνω 'ς τὸ σχολεῖο,
» Νὰ μαθαίνω γράμματα,
» Γράμματα, μαθήματα
» Τοῦ Θεοῦ ποιήματα »(2).

Ποίημα τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ χρηματισμοῦ τρόπον ἐδόξαζον οἱ πρὸ ἡμῶν τὴν παιδείαν· τὴν δ' ἀληθῶς θεῖαν ταύτην δόξαν καὶ διὰ στίχων ἐνεστάλαζον, ὡς ὁ Σόλων τοὺς νόμους, εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν νέων ψυχὰς.

Καὶ τίνος, ἀναπολοῦντος τὰς θυσίας, τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς κινδύνους μεθ' ὧν περιέσωσαν οἱ πρὸ ἡμῶν τὸν ἑλλητισμόν, δὲν κατανήγεται μέχρι δακρύων ἢ καρδίας; Ἰμεῖς δὲ οἱ ἀναμασσώμενοι τὰ ἀντικειμενικὰ καὶ ὑποκειμενικὰ τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, καὶ διὰ τοῦτο περιφρονοῦντες ἀλαζονικῶς τοὺς αἰοδίμους ἐκείνους διδασκάλους οἴτινες, ὑπὸ τὰς θαρσαλέας πτέρυγας τῆς Ἐκκλησίας διεφύλαξαν καὶ παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς τὴν πολυτίμητον κλωτῶν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, πεσόντες προσκυνήσατε τὴν ἱεράν αὐτῶν κόνιν. Εἶδὲ που ὁ θάνατος ἐφείσθη ἄχρις ὥρας εὐαρίθμων τινῶν λειψάνων τῶν δυσωνύμων ἐκείνων χρόνων, ὡς τοῦ Ἀσωπίου καὶ Φιλιππῆ, κατασπάσθητε καὶ τούτων τὰς χεῖρας, διότι χάριν τῆς ἀνευδότητος αὐτῶν καρτερίας εἴσθε σήμερον Ἕλληνες.

Ἰδοὺ ἀλάνθαστον τεκμήριον τοῦ καταθυσισθέντος, ἀλλὰ μὴ συντριβέντος κρίκου, ὅστις συνδέει τὸν ἀρχαῖον πρὸς τὸν μεταγενέστερον Ἕλληνα. Ἐὰν οὗτος ἦτο ξένος πρὸς ἐκεῖνον, δὲν θὰ ἐθυσιάζετ, δὲν θὰ ἠγωνίζετο, δὲν θὰ κινδύνευεν ὅπως σώσῃ τὴν κληρονομίαν τῶν γονέων αὐτοῦ· ἀλλὰ ἢ θὰ ἐμάνθανε τὴν ἑλληνικὴν ὡς ὁ Γάλλος, ὁ Ἄγγλος, ὁ Γερμανός, ἢ δὲν θὰ ἐμάνθανεν αὐτὴν διόλου.

Ἐὶς πρόσθετον, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες εἶχον βαθεῖαν τὴν συνειδησίαν τῆς ἑλληνικότητος αὐτῶν, εὐρίσκομεν ἐν τῷ Σχεδίασματι τὴν ἰδρυσιν σχολείων ὑπὸ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ, Δακίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Δύσεως καὶ τῶν Ἰν-

(1) Ὁρε Πανδ. Τόμ. Ε'. σελ. 450.
(2) Πανδ. Τόμ. Η'. σελ. 178, καὶ Τόμ. ΙΒ'. σελ. 454.

διῶν ἀποίκων ὁμογενῶν. Ἐν Ὀδησσῷ, ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐν Ἰκσίῳ, ἐν Νίζνῃ, ἐν Ἐνετίῃ, ἐν Λειψίῳ, ἐν Τεργέστη, ἐν Βιέννῃ, ἐν Καλκούτῃ, ἐν Δάκκκις καὶ κχβεζῆς ὑπῆρχον καὶ σχολεῖα ἑλληνικὰ καὶ διδασκαλοὶ Ἕλληνες. Ἐν Νεοφύτῳ (Neusatz), μικρῆ πόλει τῆς Οὐγγαρίας, ἐλάχιστος ἀριθμὸς Ἑλλήνων εἶχε καὶ σχολεῖον καὶ ἐκκλησίαν. Τὸ 1793 ἔτος ἐζήτουν διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῶν Μαρκεδῶν διδάσκαλον διὰ τὸ ἐκεῖ «Ἑλληνορωμαϊκὸν σχολεῖον, μετέχοντα ὄχι μόνον ἀπὸ γραμματικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικῶν ψαλίσματα» (1). Ἀξιοσημείωτον δὲ, εἰ καὶ λυπηρότατον, ὅτι πολλοὶ τῶν σημερινῶν ἑλληνίδων ἀποικίων, καὶ τοὶ πλουσιώτεροι καὶ πολυαριθμότεροι τῶν πρὸ αὐτῶν, ἢ δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἰδρῶσιν ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἢ καὶ τῶν προὔπαρχόντων παρημέλησαν τὴν συντήρησιν. Ποῦ τοιαῦτα ἐν Μασσαλίᾳ, ἐν Λονδίῳ, ἐν Μάντσεστερ, ἐν Λίβερπουλ; Ποῦ τὸ ἐν Ὀδησσῷ ἀκμάζον πρότερον; Ἐκεῖ πολλὰς παῖδες Ἑλλήνων ἀγνοοῦσι καὶ τὸ λαλεῖν τὴν πατριὸν γλῶσσαν!

Ἐτερον πόρισμα ἐξάγομεν ἐκ τοῦ Σχεδιάσματος, τὴν ἀκοίμητον πρόνοιαν τῆς Ἐκκλησίας περὶ ἰδρύσεως σχολείων, πανταχοῦ ὅπου ἔζων Ἕλληνες· τοιαύτη δὲ καὶ τοσαύτη ἐξετείνετο καὶ εἰς τὰ ἔσχατα ὄρια τῆς ἑλληνίδος χώρας, ὥστε ἀδιστακτικῶς πιστεύομεν ὅτι οὐδέποτε μήτηρ, σπεύδουσα νὰ δώσῃ γάλα εἰς τὸ λιμῶντον αὐτῆς τέκνον, ἢ σθάνθη σφοδρότερος παλμοῦς. Τὴν ἀξιοθαύμαστον ταύτην πρόνοιαν οὐδεὶς βεβαίως ὁ μὴ ὁμολογῶν· καὶ ὅμως χαίροντες ἀνεθυμίζομεν ἐν μόνον παράδειγμα, τὸ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις συστηθέντων σχολείων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ζωῆ Καπλάνη. Ὁ Ζωῆς ἐπιθυμῶν νὰ καθιερωθῶσιν ὑπὸ τῆς θρησκείας, ὅπως γίνωσι καὶ διαρκέστερα καὶ ἑλληνοπρεπέστερα, ἐζητήσατο τὴν ἐπέμβασιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· αὕτη δὲ ἐξέδοτο τῷ 1805 γράμμα σιγιλιοῦδες, οὕτινος τὸ ἑλληνικώτατον, ἀλλὰ δὴ καὶ κατανοητικώτατον προοίμιον ἀνέγνωμεν πρὸ τινῶν ἐτῶν. «Διηλεκτῶς μὲν ὁ χρόνος, λέγει ὁ ἀληθῶς παναγιώτατος Καλλίνικος, ῥοῦς ὧν ἀσταταί, καὶ σὺν ἐκυτῶ φέρων τὰ ἐν γενέσει ἀεὶ μεταβάλλει ταῦτα καὶ μεταποιεῖ, καὶ οὐδὲν ἔξ τῶν ἐκτὸς καὶ περὶ τὸν ἀνθρώπον ἀστεμφεῖ, καὶ ἀμετακίνητον, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ μένον καταστάσει, ἀπ' ἧς καὶ καθ' ἣν προέβη ἀρξάμενον· ἀλλ' ἡ γνῶμη τέως ἐν πολλοῖς νικᾷ, καὶ τὰ τῇ ῥύμῃ τοῦ χρόνου συνεφελομένη καὶ μεταπίπτοντα ἀνορθοῖ, καὶ καθίστησιν ἐχόμενα τῆς προόδου κλπ. (2).» Ἄξιοι δὲ ὁ Πατριάρχης παρὰ τῶν διδασκάλων πρῶτον μὲν «τὴν κοσμιότητα

τῶν ἡθῶν καὶ τὴν λογικὴν βελτίωσιν τῶν μαθητευομένων,» ἦτοι τὴν ἀγωγὴν τοῦ πθῆους, ἧς ἀνευ «καὶ αἱ εὐφύεσταται τῶν ψυχῶν διαφερόντως κακαὶ γίνονται» δεύτερον δὲ «τὸ ἀναδειξαι τοὺς μαθητὰς ἐγκρατεῖς περὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ πατρικὴν διάλεκτον καὶ ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς ἰδικιτέρας μαθήσεις προάγειν, καὶ προσλαμβάνειν μαθητὰς πανταχοθεν... μάλιστα ἐκ τῶν ἀκρῶν, οἵτινες δι' ἐνδεικν παντάπασιν ἀγευστοὶ παιδείας διέμεναν, καὶ τῆς πατρώας ἀρχαίας φωνῆς ἐξέπεσον (1).»

Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν σχολείων τὸ Σχεδιάσμα περιέχει σύντομον σημείωσιν τῶν ἐν τῇ Δύσει διδασκάντων καὶ καλλιγραφησάντων γνωστοτέρων Ἑλλήνων. Οὐχ ἦττον δὲ χρησίμους νομιζόμεν καὶ ἑτέρου ἔργου τὴν κατασκευὴν, ἢ ὁ φιλόσοφος συγγραφεὺς δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ, τὴν συλλογὴν λέγομεν τῶν ἐπιγραμμάτων, ἅτινα ἔθος ἐπεκράτει πρὸ ἡμισαίων ἑκατονταετηρίδος νὰ τάσσωνται ἐπὶ κεφαλίδος τῶν βιβλίων. Ἐκ τῆς ἀνθολογίας ταύτης καὶ τὰ περιτῶν σχολείων, καὶ διδασκάλων, καὶ συγγραφέων ζητήματα θέλουσι διευκρινῆθαι ἔτι μᾶλλον, καὶ τὴν πρέπουσαν τιμὴν θέλομεν ἀποδώσει εἰς τὴν μνήμην ἐκείνων, οἵτινες παλαιότες ἀθλητικῶς δὲν ἀσκήσαν νὰ καταποντισθῆ διὰ παντὸς ἐπὶ τοῦ μακροῦ καὶ φρικτοῦ ἐκείνου ναυαγίου τὸ σκάφος τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παιδείας.

Τὸ Σχεδιάσμα τοῦ Κ. Παρνακίκα καθὸ τοιοῦτο, καὶ καθὸ μάλιστα πρῶτον διαλαβὸν περὶ σχολείων, οὔτε πλήρες, ἀλλ' οὔτε ἄμοιρον ἐλλείψεων ἀξιοῖ ἔξυτά. Θέλει δὲ εὐεργετήσαι ἔτι μᾶλλον ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, ἐὰν ἀσχοληθῆ εἰς συμπλήρωσιν αὐτοῦ, ἀφοῦ μάλιστα ἔχει συναντηλήπτωρον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸν φιλολογικὸν Σύλλογον, ὅστις, εἰ καὶ νέος τὴν ἡλικίαν, οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καὶ συντελεῖ εἰς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν (2).

(1) Αὐτ.

(2) Ζητοῦμεν τὴν ἀδειαν νὰ ὑπομνήσωμεν τῷ συγγραφεῖ ὅτι ἀξιοπιστότεροι ἀποβαίνουσιν αἱ μαρτυρίαι, προσλαμβανόμεναι ἐκ τῶν πρώτων πηγῶν ἢ ἐκ τῶν δανεισθέντων αὐτῶν· τότε δὲ ἡ ἐπικλητὴς τοῦ ὀνόματος τούτων καταγράφῃ ἐπὶ τὸ πολὺ περιττῆ. Περὶ τοῦ Ἀθηναίου Φιλαρά ἔγραψεν ὁ μακαρίτης Γεννάδιος ἐν τῷ Β' τόμῳ τῆς «Πανδώρας» (σελ. 818), ὁ δὲ Στέφανος Κανέλλος, οὕτινος ὁ ἄωρος θάνατος ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα ἀνδρὸς πολυμαθεστάτου καὶ ἐμβριθεστάτου, δὲν ἦτο ἐκ Κρήτης, ὡς λέγει τὸ «Σχεδιάσμα» ἐν σελίδι 162, ἀλλ' ἐγεννήθη ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων ἐκ πατρὸς Χίου καὶ μητρὸς Κωνσταντινουπολίτιδος. Ἀνάγν. περὶ αὐτοῦ τὰ ἐν τῷ Δ' τόμῳ (σελ. 370) τῆς Πανδ. δημοσιευθέντα. Ἀσημονεῖ πρὸς τοῦτοις ὁ Κ. Παρνακίκα τὸ τοῦ Ἀθωνοῦ τυπογραφεῖον, περὶ οὗ διέλαθεν ὁ Κ. Π. Λάμπρος ἐν τῇ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ, τῇ καταχωρηθείσῃ ἐν τῇ «Χρυσολίδι».

(1) Πανδ. Τόμ. 12', σελ. 352.

(2) Πανδ. τόμ. Ζ', σελ. 12.